అనార్కలి

రెండంకముల నాటిక.

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు.

(నాంది)

నాసాంతే కృతదృష్టి రవ్యవహిత భ్రూః వ్యాఘ్రచర్మాసనే
నిష్ఠామర్దిత బాహ్యవస్తువిషయా యా బ్రహ్మరంధ్రోద్గతైః,
తేజోభి ర్భృశ మైందవైః ప్రచలితై ర్మూర్ధాన్యవృతే వాంశుభి
స్సర్గస్థిత్యపహారహేతు రవతాత్ శైవార్ధసీమంతినీ.

తేపకుఁ దేపకున్ మొలకతేరిన బత్తిని మత్ప్రతి
ష్ఠాపిత శైవలింగము గడంక భజించెద నాత్మ; వారణా
సీపురినేత భృంగిరిటశిష్యుని దిగ్వసనున్ త్రిలోక ర
క్షాపతి నందమూరుపురసక్తు మదశ్రుకణాళి హేతువున్.

అమృతపదార్థమున్ దెలిసినట్టిరు యోగులు తన్మనోఽంబుజ
భ్రమరము నున్మనీచరమభాగవిరాజిత బిందుశేఖర
స్థము పరతత్త్వ మం చెఱుక చాలియు చాలక, చాలకే రఘూ
త్తమునిగ నెంతు మంత్రమహితాక్షరబద్ధసుమూర్తి నిత్యమున్.

శైవాంశం బని చెప్పనా ! దశశిరస్సంత్రాసచండాకృతిన్
శ్రీవాయూద్భవు డందునా ! అనిలు వంచించెన్ మహాయోగియై
ప్రోవన్ ! కేసరికోతికూన యననా ! ముక్తేంద్రియభ్రాంతు న
న్నావేశించిన రామచంద్రపదపద్మాధీనచేతస్కునిన్.

ఝణఝంఝణఝంఝణఝణ
ఝణాఝణాఝణమనోజ్ఞసంరావితకిం
కిణిపద సుమరద తాండవ
చణశారద మన్మనోఽచ్ఛజలధి మథించున్.

పూర్వాంకము

రంగము. ౧

ప్రదేశము - వసంతోద్యానము

ప్రవేశము - సలీము

ఆకన్నుదోయిలో స్వర్గజ్యోతిస్సులు వెలుగుచున్నవి.

ఏ మాసౌందర్యము!

ఈమావిగున్న యింత విరియపూయవలెనా!

నామన స్సీచివురాకుమీాదనే నిలుచుచున్నది.

[నిష్క్రమణ]

ప్రవేశము - అనార్కలి

నెమ్మదినెమ్మదిగవిచ్చు మల్లికాకుసుమము వలె ముహుర్ముహుర్నవీకృత శోభాయమానముగ నున్నది!

శరత్పూర్ణిమా యామినివలె స్వచ్ఛముగానున్నది!

మక్కానగరగోపురమువోలిక స్వర్గశిఖరము తలపించుచున్నది!

అతని సౌందర్యమేమి!

[నిష్క్రమణ]

చివురుకన్నె

మసృణ సంధ్యాకాల మధురకాంతులలోన
ఘుసృణమందార సంకుమదరోచులలోన
దాచుకున్నాను నాతరుణారుణచ్ఛాయ
వేచుకున్నాను నావిభునిరాకలదాక.

ముసలి సంజలతమ్మిమొగ్గమూతలలోన
కసటుప్రొద్దుటి లేతకలువవేపులలోన
నాకన్నెసిగ్గుటందము దాచుకున్నాను
నాకంఠమాల ప్రాణపతివచ్చెడుదాక.

పసిలేడిచొక్కంపు పాలబుగ్గలలోన
నుసలని సెలయేటి నురుసునవ్వులలోన
పదిలించుకొంటి నాప్రాయంపుమిసిమెల్ల
మదనమోహనుడు నామధువురాకలదాక

రేపు వచ్చును సామి మాపు వచ్చును సామి
యీాపూట తప్ప దం చిన్నాళ్లు వేగగా
సౌందర్యమునకన్న సౌందర్యపుంగుప్ప
యిందు రానేవచ్చె నీమనోహరమూర్తి

రావమ్మ నవమల్లె రావమ్మ మాగధి
రావమ్మ మాధవి రావె శేఫాళికా
రావమ్మ పున్నాగ రావమ్మ మాకంద
రావమ్మ యిందీవరంబ ముద్దులగుమ్మ

రండు రండమ్మ పేరంటాండ్రు మీారెల్ల
దండలై మదనసుందరుడు రానే వచ్చె
స్వామి నీకొరకు పూజాద్రవ్యములు తెచ్చి
యేము కాచెదము రావే మోహనాకార.

వసంతుడు

ఇది యుషస్సతిమోము నదిమి కొన్నపరాగ
మిది సంజలేగటాం బొదుగుశోభారాశి
యిది పూపకన్నెలో పొదలు తేనెలవాక
యిది రసాంభోరాశి పదునుగొన్నకణంబు.

పుష్పకన్యకలు

ఇతడు మావిచివుళ్ళ నెగచి వేసినజోదు
ఇతడె యందపుకోన లెల్ల మ్రుచ్చిలురేడు
సెలయేళ్ళయిసుకతిన్నెల నేలురాజితడె
ఇతడె ప్రాతఃకాల సతిమేన సితరోచి.

మాధవి

చేరిరారే ప్రదక్షిణముగా స్వామికి
మీారు కేళ్కేలుల్వాని మేలికన్నియలార

యెన్నాళులకు వచ్చె నీదయావనరాశి
కన్నులవత్తులై కాగిపోతిఁగదమ్మ

మాగధి

పూవసంతాలమ్మ పూవసంతాలు
మావనాంతములందు మధులతాంతాలు
తల్లి క్రొంబొదుగువద్దకుఁ బోవు పసిలేడి
మెల్లగా దెండు స్వామికి నాడుకొనుటకు

శేఫాలిక

కస్తూరికొనిరండు శైశవంబయినాడు
శిస్తుపూయుదము యీచిత్తేశు డీనాడు.

అందటు

చిలుపవానలకు పరువులు పెట్టిన
సెలల యిసుకపొరలో
మొగలితావి పస బుగులుకొన్న పు
ప్పొడులమేలితెరలో
కలసియాడుదము పాటలుపాడుచు
మలగిపోవుదము వనిలో
జిలుగుపూ లెనగుపచ్చనిబయలులఁ
గలసిపోద మా వనిలో.

పుష్పకన్యకలు

బాలమృణాలీలీలకరా-మ
త్తాళిమనోహరనీలకచా!-స
మ్మోదవసీపులకీకృత దేహా!
(నృత్యము)
చిలుపవానలకు పరువులు పెట్టిన
సెలల యిసుక పొరలో
కలసి పోవుదము పాటలుపాడుచు
మలగిపోవుదము వనిలో.
(నృత్యము)

కవి

శ్రీఖండానిలగంధసంకలితమై
శేఫాలికామాధవీ
రేఖామంజులవాసనాలహరి ప
ర్వేఁ ప్రాతరానీతశో
భాఖద్యోత విలాసరాగలలిత
ప్రాంశుప్రభఁ జూతస
చ్ఛాఖాపల్లవరాజి కెంతయుఁ బరి
ష్వంగమ్ములై వొల్చెడిఁ.

ఈమలయానిలయంబులు వ
హించిన శైత్యము లెంతధూర్తముల్
లేమలతాపమెల్లఁ బది
లించుకొనెఁ దమలోనమందమం
దామలయానవైఖరుల
కబ్బిన పాంథవిలాసినీమనః
కోమలతాపదంబు లుసు
కుఁ నడివేసగి పల్లవంబులై.

ఊరక నాహృదంతరము
నూచెడుఁగోరిక లేకరక్తపుం
నీరజపత్రకాంతులకు
నెయ్యములై తగుఫాల్గునాంతవే
ళారుచిరంబులై యుదయ
లాలితనవ్యవనీవసంతశో
భారమణీయమైన నవ
పల్లవరక్తిమ మెంతక్రమమో.

రంగము. ౨

మిత్రుడు

ప్రభూ! ఏమి విచారించుచున్నారు.

సలీము

మిత్రమా! అనార్కాలి యనగా నేమి?

మిత్రుడు

దానిమ్మపూవు.

సలీము

అది గులాబికన్న మల్లెకన్న రమ్యమైనదా?

మిత్రుడు

ఏపూవున కాపూవే. ఏపూవురమ్యత దానిదే.

సలీము

గులాబి మల్లెలలో వాని సౌందర్యమునకు వానివాసన సహాయకారి యగుచున్నది.

మిత్రుడు

వాసన లేకున్నను గులాబి మనోహరమైనదే.

సలీము

దాని వాసనచేత నిదివరకే సమాకృష్టమైన నీ హృదయము దాని యందలి పక్షపాతమును వీడ జాలదు. జన్మతఃగల వాసనచేత గులాబిని మల్లెను మనము మిక్కిలి గౌరవించుచున్నాము. వానిని వాని వాసనకు గౌరవించుచున్నామేకాని వాని సౌందర్యమునకుగాదు. సౌందర్యముకూడ నున్నదా యుండనిమ్ము. వాసనా విరహితములైన ప్రసవములలోనున్న సౌందర్యము పక్షపాతముచేత మన మొప్పుకొనునది కాదు. అనర్కాళీ చూడుము. దాని రక్తిమ,దానిసౌందర్యము! నా మనస్సు నంతకంతకు వశపఱచుకొన్నది.

మిత్రుడు

అవును ప్రభూ! తాము మునుపటివలె మావి తోటలకు బోయి క్రొత్త యంట్లు కట్టుటను గూర్చి విచారించుట లేదు. శిల్పులను పిలిచి వారితో శిల్పప్రసంగములు చేయుటలేదు.

సలీము

నా మనస్సు ననార్కాళీ యాక్రమించుకొన్నది.

మిత్రుడు

సరే! ఇంక దానిమ్మ తోటలు వేయించి యందు గూడ నొక క్రొత్తవిధమైన ఫలములు గనుగొనుడు.

సలీము

(మౌనము)

మిత్రుడు

ప్రభువు లన్యాయత్తచిత్తులై యున్నారు.

సలీము

ఆమె యన్యకాదు. అవివాహిత.

మిత్రుడు

ఆమె యెవరు?

సలీము

అనార్కాళీ.

మిత్రుడు

స్వర్గవాహిని చవిటి పఱ్ఱల మీద బ్రవహించుచున్నది.

సలీము

ప్రేమ వాహిని వంటిది. దానికి నిమ్నోన్నతత్వములు సమానము.

మిత్రుడు

(మౌనము)

రంగము. 3

అనార్కాళీ

అజీజ్! ఇప్పు డెంత ప్రొద్దు పోయినది?

అజీజ్

రెండు ఝాము లైంది.

అనార్కాళి

నాకు నిద్ర వచ్చుట లేదు.

అజీజ్

ఎంచేత?

అనార్కాళి

మనస్సున నేదియో యావేదనగా నున్నది.

అజీజ్

దీనికోమందుంది చెప్పనా?

అనార్కాళి

ఊఁ.

అజీజ్

భరతపక్షి వుందే. అది గుడ్లుపెట్టి మేత కెళ్లి నపుడు నెమ్మదిగా చెట్టుమీది కెక్కి, అందులో ఒకగుడ్డుకీ చిన్న బెజ్జం చేసీ, అందులో రసంఅంతా ఓడ్చేసీ దాన్నిండా పాదరసం పోసి యేం యెరగనట్టుగా దిగిరావాలి. తల్లి వచ్చి తనగుడ్లు సరిగానే వున్నవని సంతోషిస్తుంది. మనం పాదరసం పోశామని తెలియదుగా! అది తనగుడ్లను పొదుగుతుందా! మన పాదరసం గుడ్డునుగూడా పొదుగుతుంది. మన పాదరసంగుడ్డు తెల్లనిపిట్టవుతుంది. ఆపిట్ట యీాకలుతెచ్చీ అవికాల్చి బూడిదచేసీ తేనెలోకలిపి పొద్దునా సాయంత్రం ఒకమండలం రోజులు సేవిస్తే యెటువంటిరోగం నిమిషంలో కుదురుతుంద.

అనార్కాళి

ఈమందు నీకెవరు చెప్పినారు?

అజీజ్

సారాదుకాణంవాడు.

అనార్కాళి

మరల నక్కడకు వెళ్లుచుంటివా? నేను వెళ్లవద్దని చెప్పితిని గదా!

అజీజ్

ఊరికే వెళుతున్నాను. తాగడం లేదు. కాని తాగితేయేం? ఎంతోవుత్సాహంగా వుంటుందే.

అనార్కాళి

లోపల నరములును మాంసమును చెడిపోయి మృత్యువు శీఘ్రముగా తటస్థించును.

అజీజ్

ఇంతేగదా?

అనార్కాళి

ఏమట్లంటివి?

అజీజ్

చచ్చిపోతే బతికించడానికి నాదగ్గిర మందుందిగా.

అనార్కాళి

అదేమిటి?

అజీజ్

జెముడు కాకి వుందా, అది మేతకెళ్లినప్పుడు దాని గూడెత్తుకొచ్చి గంగలో పారేస్తే అందులో సంజీవిపుల్లని ఒకటుంటుంది. అది ప్రవాహాని కెదు రీదు తుంటుంది. అది తీసుకువచ్చి చచ్చిపోయినవాళ్లకి ముట్టిస్తే అందరూ లేచి కూర్చుంటారు!

అనార్కాళి

నీకు చదువు చెప్పెదను; నేర్చుకొందువా?

అజీజ్

నాకు చదువుకోవాల్నే వుంది.

రంగము. ౭

రు నీ

అనార్కాళీ! నీవు చాల యందెకత్తెవు.

అ నా ర్కా ళి

రునీ! నీవు చాల తీయని దానవు.

రు నీ

నీ యంత ప్రశస్తమైనదానను కాదుగా!

అ నా ర్కా ళి

అనార్కాళి పసందు అనార్కాళిది. రునీపసందు రునీది. ఇది పూవు. అది పండు.

రునీ

పూవును కాయ కాచి పండు గాక యెప్పుడును పూవుగానే యుండునా ?

అనార్కాళి

పూవు పూవు గానే మాడి పోవచ్చును.

అజీజ్

మాడి పోయినా పువ్వు పువ్వే. దాని వాసనతో నాలుగు దిక్కులూ గుబులాడి పోతై.

రంగము ౫

అనార్కాళి

మిత్రమా ! మరల వచ్చితివి.

రునీ

ఉస్తాదు మరల పంపించినారు.

అనార్కాళి

అయ్యో! నాకేమియు నోపికగా లేదు.

రునీ

పాఠశాల చూచుటకు వచ్చునది యువరాజు సలీము గారట.

అ నా ర్కా ళి

(మౌనము)

రు నీ

ఏ మందువు?

అ నా ర్కా ళి

నీ యిష్టము.

రు నీ

తప్పక రమ్మని.

అ నా ర్కా ళి

అంత వరకు వచ్చినను నృత్యము చేయలేనేమొ!

రు నీ

నీవు వచ్చిన చాలునన్నారు ఉస్తాదుగారు.

అనార్కాళి

గుర్వాజ్ఞ బలవత్తరముగా నున్నది.

(కొంచె మెడము)

రునీ

స్నానమైనదా?

అ నా ర్కా ళి

ఆ.

రునీ

దుస్తులను వైచుకొని కన్నులకు గాటుక దిద్దుము. ఇదుగో నృత్యశాల.

అనార్కాళి

ఓపిక లేని నేను నృత్యము చేయుచున్నప్పుడు కాలుజారి పడెదనేమొ!

రునీ

భయము లేదు.

అనార్కాలి

నా హృదయము కొట్టుకొనుచున్నది.

రుసీ

భయము లేదు.

అనార్కాలి

నా కంఠము వణకి పోవునేమొ!

రుసీ

మాటలాడకుండ గూర్చుండుము. ఇంతలో కబురు వచ్చును.

ఉస్తాదు

జహాపనాహ్! క్షమించుము.

సలీము

చెలికాడా! ఫర్మానా చూపించుము.

(ఫర్మానాకళ్లకద్దుకుని) ఉస్తాదు

జహాపనాహ్! బిడ్డకు జ్వరముగా నున్నది. తమ యాజ్ఞాబలమే యామెను రప్పించినది. తప్పులు క్షమించవలయును.

మిత్రుడు

ఫరవాలేదు. కానిండు.

ఉస్తాదు

బిడ్డా, అనార్కాలి!

అనార్కాలి

నీ పదమ్ముల యంద నిలచి యున్నది మనసు
ఆపదుద్ధారకా ఆనందమయ నాథ!
ఈ మహోర్ఘురి యందు నీదు లాడగనైన
కాలు సేతులు రావు కరుణించవే నాథ!
హే నాథ! నీపాద మీ దాసి కన్నీట
కలుషితం బైనచో క్షమియింపవే నాథ!
ఈ తుమ్మి పువు కన్న యెంత బేలయొ కాని
భృంగరాజును జూచి బెంగ కొన్నది చూడు.
హే నాథ! హే నాథ! హే దయావనరాశి
కలుషాత్మ యగు దీని గాల్చివేయుము నాథ!

(మూర్ఛ)

ఉస్తాదు

రుసీ! రుసీ!

మిత్రుడు

అయ్యో!

ఉస్తాదు

ప్రభువుగూడ మూర్ఛ పోవుచున్నాడు. దయావనరాశి యీమహారాజు.

రంగము ౬

సలీము

నీ పదమ్ముల యంద నిలచియున్నది మనసు
ఆపదుద్ధారకా ఆనందమయ నాథ!

ప్రాణప్రియా! నాహృదయమును నీయందే నిలచియున్నది. మాతండ్రిచే కఠినముగా విధింపబడిన నాప్రవర్తనము నిన్ను నేనుదర్శించుటకుగూడ వీలులేకుండ జేయుచున్నది. అప్పటికిని నృత్యమును చూడవలెనను మిష చేత నిన్ను దర్శించుటకు వచ్చితిని. అపుడు నాదురదృష్టముచేత నీవు జ్వరార్తవైయుంటివి. అప్పటి నీజీర్ణశృంగారము నాకనుల కంట గట్టి నట్లున్నది. మనోహారిణీ!

దేవీ! ఇదిగో! ఈప్రకృతి వికసించినది. నీహృదయము నాయెడల వికసించలేదేమి? నీవు నాయెడల నెట్టిభావములు గలదానవో తెలిసికొనకుండ నిన్ను దేవియని సంబోధించుచుంటిని క్షమింపుము.

నీకీ బానిసవృత్తి లభింపజేసిన దైవ మెంత యనుల్లంఘనీయముగ నున్నది. నీవు బానిసవు గాకపోయినచో నీవిషయము నాతండ్రితో జెప్పి మనయిర్వురము నాయన యనుమతిమీదనే వివాహము చేసికొనెడివారము. ఇప్పుడు వారి యనుమతి లేదుగాన మనసమాగమము దూరమగుచున్నది.

నిన్ను చిన్నతనములో తెచ్చి బానిసగా నమ్మినవాడెవ్వడు? నీ వేయింట నుద్భవించితివో తెలియదే! ఏ సత్కులమునందైన నే సంపన్నగృహస్థు నింటనైన నీవు పుట్టినచో నా దుర్మార్గుడు నీకెంత మహాపకారము చేసినవాడగుచున్నాడు.

ఆహా! ఈబానిసవృత్తి యెంత చెడ్డది! చక్రవర్తులుగూడ భోగలాలసులై యిదియే పనిచేయుట యెంత దేశారిష్టదాయకము! ఈవృత్తికి రాజులు సానుకూల పడుచున్నారు. చక్రవర్తులు ప్రోత్సహించుచున్నారు.

కానిమ్ము! బానిస మనుష్య కాకపోయినదా? భగవంతునియొక్క చిద్విలాస మామెలో లేకపోయినదా? ప్రేమయను నమృతపదార్థ మామెలో దొరకదా?

ప్రియా! నీకు దత్తమైన నాహృదయము మరల నేను లాగుకొనలేకున్నాను.

అనార్కాలి బానిసకూతురు. నేను చక్రవర్తికుమారుడను. మాయిరువురి వివాహము రాష్ట్రమునకుగాని రాజునకుగాని యనుమతి యెట్లు? ఇట్టి సంబంధము గలిపించుకొని నా తండ్రికిని రాష్ట్రప్రజలకును నిష్టములేని పని యేల చేయవలయును? మానుకొందునా?

పుష్పకన్యకలు

ప్రాతర్వికసిత పంకజనిర్గత
బంధుర రమణీయామోదంబులు
నీలో దాగెనులే

వసంతుడు

ప్రాలేయాంచిత పాథోబిందులు
మీలో దాగెనులే.

పుష్పకన్యకలు

బాలమృణాలీ లీలకరా-మ
త్తాళి మనోహర నీలకచా-స
మ్మోదవనీ పులకీకృత దేహా
(నృత్యము)

పుష్పకన్యకలు

కైదండలుగొని కమలపరాగము
　　లాదట విసరెడు సరసులలో
పోదము మలయసమీరము సారము
　　పొల్చుకొన్న దారులలో.

వసంతుడు

సిగ్గేటికి వాసంతిక రావే
　　చేబూనవె నా ప్రాణసఖి
మ్రుగులు పెట్టితిపరాగ సంతతి
　　పూలువిరియు నీవనిలో.

అందరు

చిలుప వానలకు పరువులు పెట్టిన
　　సెలల యిసుకపొరలో.
కలసిపోవుదము పాటలు పాడుచు
　　మలగిపోవుదము వీనిలో.

సలీము

ఆహా! ఏమాసౌందర్యము! తలంచు కొనిన కొలది నాయీ యూహాలువమ్మై పోవునట్లు

తోఁచుచున్నది. అయినను నేమిచేయుదును. నామనస్సింత బేలయగు నేమి! ప్రియా! అనార్యాళి, మనోహారిణీ!

కోకిల

వికసించిన వసంత సుకుమారకుసుమముల్
ప్రకృతియందున నూత్నపరిణామమునుపొందె
నామనోహర గీతికా మరందము గ్రోలి
దేమందు పులకితంబే యయ్యె విశ్వంబు
కామినీ కంఠసంగతమైన బాహువు
రామణీయక మెల్ల రాణించుకొన్నది
ప్రకృతిలో తనయాత్మ ప్రతిఫలించుట చూచి
భగవంతుడును గూడ పులకితుం డైనాడు!
సకలస్వరమ్ము లాశానినాదము మాని
పంచమ స్వరములోపల నైక్యముం బొందె.

సలీము

ప్రణయినీ! నీవే నేను; నేనే నీవు. మన యుర్వురకును భేదము లేదు. నీ లతాకుసుమబాహువులు నాకంఠము చుట్టును పెనవేయుము మనోహారిణీ! ఈ కృత్రిమమైన యారామము నందే వసంతు డిట్లు విజృంభించినాడు. ఇంక ప్రకృతి రమణీయములగు మహారణ్యము లెట్లున్నవో. వసంతుడా! నీవు నన్ను లోంగించుకొన్నావు. నీకు జోహారు! జోహారు!!

మాయిరువురి యాత్మలు నొకటియై మ్రోగినవి కాని బాహిరమైన యీభేదము దృశ్యనమగుచునే యున్నది. ఏమిచేయుదును?

కవి

శ్రీమంతంబుగ నీవసంతము వికా
సించెన్ నవోద్యానపుర్
సీమాంతంబుల మావిపూవులివివా
సించెన్, పువుల్ వాసనా
ప్రామాణ్యంబుగ చాళ్లు కట్టుటను నా
రామేందిరా ప్రోల్లస
త్సీమంతంబన నీ తమాల కుటజ
శ్రేణుల్ ప్రకాశించెడిన్.

ఈ మధువాసనా లహరి
యీ మధుమాస పికారవంబు నీ
కోమల మల్లికా మసృణ
కుట్మల నిర్గత వాసనాపగల్
మా మనసుల్ దహించెడు కు
మార సమీర తరంగపాళి మా
కేమొ విరోధి వర్గమున
నే సమకూడె నిదేమి చిత్రమో!

ఎంత విరోధ భావము వ
హించిన నేమి మదంతరంబునన్
వింతలు పుట్టెబో ప్రకృతి
భేదములేక సమాన భావపున్
శాంతి ఘటిల్లె నా హృదయ
సారసముద్ధత భావవీచికా
క్రాంతమ సర్వవస్తు బహి
రంతరనవ్యసదైకమందెడున్

సలీము

నేను గూడ బానిస జన్మమైన నెత్తితిని కాదు. నేను చక్రవర్తి కుమారుడనై యేలపుట్టవలె! నేను చక్రవర్తి కుమారుడనై పుట్టి యీ స్వాతంత్ర్యములేక బ్రతుకుట కంటె బానిసనై పుట్టిన బాగుండెడిది. ఇప్పుడు నాకు బానిస యన నేమొ, చక్రవర్తి యన నేమొ

తెలిసినది. ఇరువురును బానిసలే. బానిస నని చక్రవర్తికి తెలియదు. బానిసనని బానిసకు దెలియును.

ఇంతగా సంస్కారము కల్గినను నా మనస్సున కింకను శంకారహితత్వము గలుగలేదు. ఉన్న యీచక్రవర్తిత్వము తప్పుట యెట్లు? మనస్సు సమాధాన పఱచుకొన్న యీ సమానత్వ మాచరణకు దెచ్చుకొనుట యెట్లు?

కవి

భ్రూపుటంబున దృష్టి నిల్పుకొని యోగి
ప్రకృతి బహిరంత రంబుల పరిధవిల్లు
నాత్మ తత్త్వంబు చూచి యూహాప్రపంచ
మందగా రాని యానంద మనుభవించె.

ప్రకృతి భేదమ్ముచే కట్టుబడిన నాత్మ
తన మహావస్థగని తన్ను దానె చూచి
నవ్వుకొని మున్గిపోయె నానంద వార్ధి
సర్వవస్తు సమత్వంబు సంఘటిల్లె.

మధుర మధుమాస మరుదెంచి మధుకరీవి
లాసరాగంబు లాశావికాసమయ్యె
దృష్టియెచ్చట బఱపిన నింతయనుచు
చెప్పగా రాని యానంద సిద్ధి కలిగె.

సలీము

మధుమాస వశమున బులకితమైన యీ ప్రపంచ మింత యానందదాయకముగా నుండి నాలో నున్న యీ శంకామాలిన్యమును తూలితము జేసినది. ఇంతవఱకు సందేహావార్ధిలో నేనేల మహావాయుధూత నౌక వలె నల్లలాడుచుంటిని? దేవీ! అనార్కలీ! నీవే నా మనస్సున కధినేత్రివైతివి. భావిభారత చక్రవర్తిని నీవే. కాదా, నీకొఱకు నేను బానిస నయ్యెదను. నీవు లేని నా కీరాజ్యమెందులకు? భోగము లెందులకు? దేవి! సర్వము నీకర్పించితిని. నాజన్మలో ప్రప్రథమమున నాదృష్టి నీ మీదనే తగిలినది. నీవు మహారాజపుత్రివి కానిమ్ము, బానిసవు కానిమ్ము! నాజీవితాంతమ్మును నీవే యధినాయకురాలవు. దేవీ! కటాక్షింపుము. ప్రియా! అనుగ్రహింపుము!

కోర్కె

పెనుమర్తి వెంకటరత్నము గారు [యువకవిమండలి]

దేవుండు

ఏమి కావలె వరము కోరుఁడు
మీమహాతపములకు మెచ్చితి
భూమిలోపల నైంద్రలక్ష్మీ
భోగమడిగెదరా ?

భక్తుఁడు

విసిఁగిపోయితి నైహికంబుల
ముసుఁగు వెట్టితి జ్ఞానదీపము
రక్తి లేదిఁక భోగములలో
ముక్తినిమ్ము గురూ !

యోగి

లోకమంతా మిథ్యకాదా!
శోకమొకటే ప్రాకిరాదా!
నాకొసఁగు సాయుజ్యపదవిని
నాయనుఁగు తండ్రీ !

కవి -

తనివి తీరదు ! యెంత పాడిన
తనివి తీర దికెంతఆడిన
ప్రకృతిలోపల నిన్ను చూస్తూ
పాడుకొందు గురూ !

అనార్కలి

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు

[వెనుకటి సంచిక తరువాయి]

రంగము 2

అనార్కలి

అజీజ్!

అజీజ్

అక్కా! నన్ను తమ్ముడా యని పిలువరాదా!

అనార్కలి

తమ్ముడా!

అజీజ్

ఊఁ!

అనార్కలి

నాకేమియు దోచుటలేదు.

అజీజ్

ఏంచేత?

అనార్కలి

బానిసలమైనమన కేకోరికయు సిద్ధించదుగదా!

అజీజ్

ఏ కోరికో నాతో చెప్పు.

అనార్కలి

ఇప్పుడు మన మెచ్చటికైనపోవలె నన్న నెట్లు పోగలము?

అజీజ్

ఎక్కడికైనా సరే కష్టంలేకుండా వెళ్లటానికి ఒకవుపాయం వుంది. అదినాకు తెలుసు.

అనార్కలి

ఏమిటది?

అజీజ్

పాము యెన్నేళ్లుబతుకుతుంది? వెయ్యేళ్లు! తొమ్మిదివందల తొంభైతొమ్మిదియేళ్లు వచ్చిం తరువాత దానికి రెక్కలువస్తయి; అప్పు డదియెగిరిపోతూంటుంది. ఆవేళకి సరీగ్గాచూచి అది ఒకగజమెత్తు యెగిరినవెంటనే దాని తోకపట్టుకొని గుంజితే అది నీచెప్పినమాటవింటుంది. దాన్ని కాల్చి భస్మంచేసి కాళ్లకు బూసుకుని యెక్కడకెళ్లాలని తల్చుకుంటే అక్కడ కెడతాం.

అనార్కలి

ఆ పామెక్కడ కనంబడును?

అజీజ్

అడవుల్లోకెళ్లి వుండాలి మరి.

అనార్కలి

ఈ వసంతకాలములో నడవు లెట్లుండును?

అజీజ్

ఆకూత దేంది?

అనార్కలి

కోకిలది.

అజీజ్

బుల్‌బుల్ పాట బాగుంటుందా! దీని పాట బాగుంటుందా?

అనార్కలి

రెండును బాగుండును.

అజీజ్

నాకు బుల్‌బుల్ పాటే బాగుంటుంది.

అనార్కలి

నీవు నీమనస్సులో నున్నది చెప్పుటలేదు.

అజీజ్

నేను చెప్పింది నీవు నమ్మకుండా నన్నుమాటి మాటికి కత్తిపొడిస్తే నేనేమి చెయ్యగల్దును. నిజంగా నన్ను యువరాజు సలీంగారు పిలిపించి కొన్నాళ్లనుండి యీగౌరవం చేస్తున్నారు. లేకపోతే నాకు యీఅత్తర్లూ దివ్యవస్త్రాలూ యెక్కణ్ణుంచి వస్తై. మళ్లీ రేపురమ్మన్నారు సలీంగారు.

అనార్కలి

ఎందుకు నిన్నాయన యిట్లు గౌరవించుట?

అజీజ్

నాకేం తెలుసు?

అనార్క.

నేడు వెళ్లెదవా?

అజీజ్

నీయిష్టం, నువ్వు వెళ్లమంటే వెళతా!

అనార్కలి

ఇదివరకు నన్నడిగి వెళ్లితివా ?

అజీజ్

అక్కా! నావద్ద నెన్నియైన దుర్గుణములుండ వచ్చును. కాని రెండుమాత్రము లేవు. వ్యభిచారము; నీయెడలద్రోహము. నాతల్లిదండ్రు లెవరో నాకు తెలియదు. నీతల్లిదండ్రు లెవరో నీకును తెలియదు. మన మిర్వురమును ఛిత్రమైన యీరాజాంతఃపురములో పెరిగినాము. నీకునాకు రక్తసంబంధము లేకపోయినను నీ వక్కవు, నేను తమ్ముడను ఐనాము. అందరు బానిసలకు తలొకయిల్లువలెనే మన యిరువురకు నీయిల్లు ప్రసాదింపబడినది. నిన్ను నే నెట్లు ప్రేమించుచుంటినో నీవెఱుగక పోలేదు. నీయందు నాకు గల గౌరవము నాలో నాకే తెలియును. నా యనుకో దగిన వారెవరైన నున్నచో నా కీలోకములో నీవుదప్ప నెవరును లేరు.

అనార్కలి

తమ్ముడా! క్షమింపుము: యధార్థము తెలిసికొనుటకు గ్రుచ్చిగ్రుచ్చి యడిగితిని.

అజీజ్

వెళ్లుమనెదవా?

అనార్కలి

వెళ్లుము. ఎందుకో నిన్నిట్లు గౌరవించుట కనుగొని రమ్ము.

అజీజ్

నాకేమియు తెలియుటలేదు.

అనార్కలి

క్రమముగా నదియే తెలియగలదు. నిదురపొమ్ము.

(అజీజ్ నిద్ర)

అనార్కలీ

అజీజ్ నిదురపోవుచున్నాడు. నేనేమో యీ వనములో వచ్చి ప్రవేశించితిని.

బానిసకూతునైన నేనెక్కడ! సకల భారత సామ్రాజ్యమునకు గాబోవు చక్రవర్తి యతడెక్కడ? ఏమి యూహాసౌధము! ఆకాశ పుష్పము! గొంతుకయెండి యెండమావులలో నీరు గల్పించుకొనుచున్నాను.

ఈ వెన్నెలలు నన్నీచోటికిదఱుముకొని వచ్చినవి. కాని మిమ్మాచెట్టునీడ నిలచెదను. ఈ చంద్రుడు చుట్టజుట్టుకొని పండుకొన్న గోదుమ వన్నె త్రాచువలె నున్నాడు.

ఆజీజ్ లేచి నాకై వెదకునేమొ! పోయెదను. పోయి పరున్నచో నిదురపట్టదు గదా! ఈ తాప మెట్లోర్చుకొందును? ప్రథమదర్శనమ ననే నాహృదయప్రవేశ మొనర్చితివి ప్రియా! అది స్వప్నవృత్తాంతమని యెంచుకొనుచుండ నృత్యశాలకు వచ్చి దానికి దోహదము చేసితివి. నాప్రాణములు నీవేల హరించుకొని పోవుచుంటివి? ఈ దీనురాలిని రక్షింపుము!

నీవు నాయందు కోరికచేతనే నర్తనశాలకు వచ్చితివని సమన్వయము చేసికొను చుంటిని. అది తప్పేమో జగత్ప్రభూ! ఈ నీచురాలిని క్షమింపుము. బానిసనై తలకుమించిన యూహలు చేయు నీతుచ్ఛరాలి నేమి చేసెదవు? ఉరితీయింపుము. బ్రతికియుండగనే యొడలి చర్మ మొలిపింపుము! బానిసలకు విధింపబడు శిక్షలివియే నటగదా!

వసంతుడు

మీ తావులలో మునిగిపోయితిని
మీ తారుణ్యములందు జిక్కితిని
లేత వెన్నెలలు గ్రమ్ముకొన్న యవి
స్ఫీత మరందము లుద్భవించినవి.

పూలకన్నెలు

నీకంఠంబును కౌగిలించితిమి
నీకై దండలుపూని నారమును
నీకే యర్పణమైతిమి దేవా!
శ్రీకర! మోహన! ఆనందమయా!

వసంతుడు

చిలుపవానలకు పరువులుపెట్టిన
సెలలయిసుకపారలో
కలిసి పోవుదము పాటలు పాడుచు
మలగిపోవుదము వనిలో.

అనార్కాళి

ఈవసంత రామణీయకము నన్నెంత యూహరించుకొన్నది! ఈవనమ్మున నెచ్చట చూచినను పూవులు వికసించినవి. ఈపుష్పకన్యకల యౌవనమందు వసంతుడు మూర్తీభవించినాడు. ఈవెన్నెలలో ఈ మధుమాసరాత్రులయందు ఈ వసంతకాలమున ఈపూవుల నెత్తావులు గుబులుకొన్నప్పుడు మనోహరా! నేను నీవశనైనాను.

ఆహా! ఆసౌందర్య మేమని చెప్పుదును!

స్థలకమల గంజనమ్ములగు నాపాద తలమ్ములు
నా స్తనాగ్రములపై మోపుదు నెప్పుడు!
నవశిరీషకుసుమ సుకుమారములైన యాజగత్ప్రభువు పాదములు నా చేతులతో నెత్తుదు నెప్పుడు!
కమలినీ సబ్రహ్మచారులగు నా మనోనాయకుని చరణతలంబుల నాభావకుసుమంబులసమర్పించుదు నెప్పుడు!
రమ్యమోహనములగు నాకుమార చక్రవర్తి యడుగుజాడలు నే ననుసరింతు నెప్పుడు!
ఆమనశ్చోరుని సుకుమార వక్షస్స్థలమ్ము నా యెదురుఱొమ్ము నానుకొను నెప్పుడు!
రమ్యమందార కుసుమకేసరసహోదరమ్ములైన యానాథునిభాగ్యబంధురసహజారుణాలోచనాంతములు నేను ముద్దిడుకొనుదు నెప్పుడు!
నాయీ ప్రాణము లాతని పాదముల నర్పింతు నెప్పుడు!

భ్రమరి

అరుణ జలజాతరమ్య కేసరములంటి
నవవిలాసరక్తచ్ఛాయతవులుకొన్న
నామనోనాథు చెక్కులు నాకుచూచు
చుండనే దూరమైపోయె

ఇటుల చనినాడు తేనియ లిటుల తెచ్చి
నాకు నందిచ్చినాడు నానాథు డకట
మరల చనినాడు తమ్మిపూవరయ మూత
నడి వియోగమ్ము నాకు సంప్రాప్తమయ్యె.

అంతటి మనోహరాకారు నంతటి సుకు
మారగాత్రుని నంతటి మాన్మథాతి
మధురసౌందర్య వార్నిధి విధివశాన
నెడము పొంది నాప్రాణమ్ము లెట్లు నిలుచు!

ఈవిలాస చంద్రికలు తామేమొ శిశిర
రమ్యములువోలె వచ్చి నాప్రాణములకు
తెగబడెడు నీవియోగ మేతెంచునంత
తిరుగబడిరి స్నిగ్ధులు గూడ రిపు లట్లు.

నాపతి హరించుకొన్న యీ నలినపత్ర
శేఖరంబులు విడలేక ఛిన్నమైన
యాశపైనాశ వదలక యకట యిట్టు
లీ పొలమ్ముల బడి భ్రమరించుచుంటి.

అనార్కాళి

నావన్నియు వృథా వాంఛలేమొ! మధురస్థల
ముల నుండుటచేత మధురభావము లుత్పన్న
ము లగుచున్నవి. జగత్ప్రభువు సలీము యువ
రాజెక్కడ? బానిసను నేనెక్కడ?

కోకిల

ఈరసాలకిసాల యేత రాహారంబు
తా రుచించదు మాకు తరుణకంఠములకు
గొంతుకోయగ నిమ్ము కూహూస్వనానంద
రావమ్ము మధునిష్యరమువోలె పాడదా!

ఈనాల్క తెగిపోవ నీ పంచమము గాక
మానోటనింకొక్క స్వరముపుట్టదుసుమ్ము
అతిసుకుమార మోహనుడు మాధవుడిదే
విహరించుచున్నాడు విపినవీథుల యందు.

అనార్కాళి

నామనస్సు ప్రభూ! నీపాదారవిందములయందే
చిక్కినది. తీసికొందమన్నను వచ్చుటలేదు.
పెకలించినచో నెత్తురులు వచ్చునేమొ! ఈ
దాసిని క్షమింపుము. ప్రభూ! నెత్తురులే ప్రవ
హించనిమ్ము!

నీపదమ్ములయంద నిలచియున్నది మనసు
ఆపదుద్ధారకా ఆనందమయ నాథ,
నిన్ను మన్నించుచున్నాను రా ఓనాథ,
నిన్ను ప్రేమించుచున్నానురా ఓనాథ!
మరల ప్రేమింతువో మరల ప్రేమించవో
ఎంచి నేనది విచారించనురా నాథ!
నిజముగా నిన్ను భావించుటకైనను
తగనురా నాథ నీదాసికి దాసిని
ప్రాచుర్యమైన యత్యాచార మిదియెట్లు
నీచిత్తమునయందు నిలిపి మన్నింతువో!
ఈపాదుపుర్వు వాంఛించుచున్నది చూడు
గగనస్రవంతికా కమలినీ మధురుచుల్.

ఉషారమణి

ప్రాభాతవేళా శుభానిలమ్ములువీచె
శిశిరసౌందర్యలక్ష్మి మోహనమ్ములు
ఈశుక్లపక్ష శర్వర్యంత చంద్రికల్
క్రమముగా నశియింపగాజొచ్చె నింతలో
ప్రాచీదిగంగనా బంధుర హాసంబు
లీయుషఃకాలరోచిస్సు లావృతమయ్యె

అనార్కాళి

అహో! తెల్లవారవచ్చినది. అజీజ్ లేచెనేమో;
పోవలయును.

రంగము. ౮

అజీజ్

ఏమమ్మా! ఎట్లావుంది? జరమేమన్నా తగ్గిందా

అనార్కాళి

తగ్గలేదు. ఎచ్చటికో వెళ్లి వచ్చితివి.

అజీజ్

ఎక్కడకీ వెళ్ళలా.

అనార్కాళి

బజారునకు పోయి రెండు మామిడిపండ్లు తెచ్చి పెట్టెదవా ?

అజీజ్

నే వెళ్లి లేనిప్పుడు.

అనార్కాళి

నో రరుచిగానున్నది. మామిడిపండ్లు తినవలె ననిపించుచున్నది.

అజీజ్

కోరికలకేం చాలా వుంటై; అవి అణుచుకోవటమే ప్రజ్ఞంటే.

అనార్కాళి

నా కేమియు కోరికలు లేవు.

అజీజ్

ఇదేమిటి మఱి.

అనార్కాళి

జ్వరమువచ్చుటచేత నోటికి రుచి పోయినది.

అజీజ్

మఱి యిదేమిటి?

అనార్కాళి

ఏమిటది?

అజీజ్

సలీముగారు నిన్నినాళ్లటినుంచీ గౌరవిస్తున్నారే దానికి ఫలితం.

అనార్కాళి

అదియేమిటో చెప్పుము.

అజీజ్

కనపట్టంలేదా? ప్రణయప్రత్యుత్తరం.

అనార్కాళి

అన్నునుగాని నేడేమిటి అట్లు మాటాడుచుంటివి?

అజీజ్

ఎట్లా మాటాడుతున్నా?

అనార్కాళి

ఏటికింత కాఠిన్యము? నావలన నేదైన దోషమున్న నది యిదని చెప్పుము.

అజీజ్

నీవల్ల తప్పంటే నేనెవ్వర్ని చెప్పేందుకు? నీఅంతదానవు నీవు. నాఅంతవాణ్ణి నేను.

అనార్కాళి

నాయనా! అట్లు మాటాడెదవేమి? నీ వనుకొన్నదోషము నావద్ద లేకపోవచ్చును. మన మిర్వురము నేకగర్భజనితులము గాకపోవచ్చును. మనపుట్టుకలుగూడ మన కొకరికొకరికి దెలియకపోవచ్చును. కాని నాకు తల్లి లేదు; తండ్రి లేదు; బంధువులు నెవ్వరును లేరు. చక్రవర్తి నాయీశరీరమున కధిపతి యేమో కాని నాయభిమానాదికములు నా యధీనమున నే యున్నవి. అవి నాతమ్ముడవగుటచేత నాకన్న చిన్నవాడవైనను మగవాడవుకాన నాతండ్రివంటి వాడ వనుకొని నీ యనుజ్ఞ లేనిది యొవరియధీనములును కావు. నాయందు నీవృథానుమానమునకు గారణము నీవనుకొన్నట్లు మాత్రము కాదని గట్టిగా చెప్పుచున్నాను.

అజీజ్

ఈ యుత్తరము యువరాజు గారు నీకిమ్మని యిచ్చినారు.

అనార్కాళి

ఇదియేనా నీకు కోపకారణము?

అజీజ్

అవును.

అనార్కాళి

అందులో నేమున్నది?

అజీజ్

నేను చదువలేదు.

అనార్కాళి

ఎందుచేత?

అజీజ్

ఆయనవద్ద నేనిది విప్పి చదువనని యొట్టుపెట్టుకొన్నాను.

అనార్కాళి

భగవంతుని మీదనా?

అజీజ్

కాదు.

అనార్కాళి

ఎవరి మీద మఱి?

అజీజ్

నే నెక్కువ గౌరవించు నొక ప్రాణిమీద.

అనార్కాళి

ఎవరా ప్రాణి చెప్పరాదా?

అజీజ్

ఎవరా! అనార్కాళి.

అనార్కాళి

మఱి అంతప్రేమగల నామీద నీకీ కోపమెందులకు?

అజీజ్

అక్కా! మనము బానిసలమే కానిమ్ము! యువరాజు మనకేల యుత్తరమువ్రాయ సాహసింపవలెను?

అనార్కాళి

అదియెట్టి యుత్తరమో చూచి తరువాత నాక్షేపింతము.

అజీజ్

చదువుము.

అనార్కాళి

నీవే చదువుము.

అజీజ్

నీకే వ్రాయబడినది.

అనార్కాళి

అదుగో మరల నామాటయేమి?

అజీజ్

కాదులే చదువ వమ్మా!

అనార్కాళి

నేను చదువను; నీవే చదువవలయును.

అజీజ్

[చదువును ఉత్తరము]

ప్రియురాలా!

నా యీసంబోధనమున నీకు కోపము వచ్చునేని నన్ను మన్నింపుము. నిన్ను ప్రథమమున నంతఃపురమున చూచిననాటగోలె నా హృదయము నీయెడ బద్ధప్రేమమైనది. నాట నుండియు నిన్ను మరల నెప్పుడు చూతునా యెప్పుడు చూతునా యని దుఃఖించి మా తండ్రి వద్ద నృత్యము పరీక్షించుట కనుమిష మీద మరల నీదర్శనము చేసికొంటిని. నాడు నా యదృష్టభాగ్యమువలన నీవు జ్వరపడియుండుట

తటస్థించినది. నీవటిసిథిలో నుండియు నాడు వచ్చుటచేత నామీద నీకుగూడ ప్రేమయున్న దనుకొంటిని. నేను కామాంధుడ నగుటచేత నే యట్లనుకొంటినేని నన్ను క్షమింపుము.

మనోహారిణీ! జీర్ణ సుందరమైన యానాటి నీ వదన మండలమిప్పటికిని నాకన్నుల కంటగట్టి నట్లున్నది. ఇంతవరకు నా దేహములో ప్రాణము లున్నవన్నచో కారణ మానాటి నీమనోహర ప్రణయరూపము నాకు నిత్యసన్నిధాన వర్తిని కనుకనే.

ఈదినమ్ములెల్ల నేను మన్మథాగ్నిలో వేగింప బడుచున్నాను. నీకొఱకు నేనొక్క మాట చెప్పవలసియున్నది. ఈమహాగ్ని దేవీ, మహా పవిత్రమైనది. నాహృదయ మిదివరకెవ్వరికిని దత్తము కాలేదు. నీవే దానిని హరించితివి. నీవు నన్ను మరల ప్రేమించుము. ప్రేమించ కుము. నాజీవితాంతము నీయెడల తప్ప నా మనస్సన్యథా చరించదు.

నీవు బానిసవు. నేను చక్రవర్తి కుమారుడను. మన వివాహము బహిర్గతమైన ముప్పవాటిల్లు నందువా? అది నేను రాజ్యాధికారి నగువఱకు రహస్యముగా నుంచబడును. అప్పుడు దేవి! మన మిర్వుర మొక్కసారిగా నేను కుడిపాద మును నీ వెడమపాదమును భారతరాజ్యసిం హాసనమున నుంచుదము. కాదీ లోపుననే మనసంగతి తెలిసి చక్రవర్తి నన్ను నిన్ను దూరముచేయఁ బ్రయత్నించునా భగవత్సాక్షి గా చెప్పుచున్నాను; నన్నును భారతరాజ్య లక్ష్మిని నెడబాపగలడు గాని నిన్నును నన్ను మాత్ర మెడబాపజాలఁడు.

ఈయుత్తరము ముగించుచుంటిని. దీని వలన నీకు కోపమువచ్చెనా తెలియజేయుము. ఇతడు జీవితాంతము మరల నిన్ను పలుక రించడు. జీవితాంతము బ్రహ్మచర్యమో లేక యేమగునో గతి. దయగలిగెనా సశాస్త్రీయ ముగ నిన్ను వివాహమాడగలడు.

(సలీము)

అనార్కాళి

అయినదా!

అజీజ్

అయినది.

అనార్కాళి

ఇందు నా తప్పేమియు లేదుకద.

అజీజ్

అక్కా క్షమింపుము! నేనేపొరపాటుపడితిని.

అనార్కాళి

నాయనా! ఫరవాలేదు. నీకింత యభిమాన గౌరవము లుండుట నాకు సంతోషముకాదా.

అజీజ్

అక్కా! నీవేదో దేవతామూర్తివి.

అనార్కాళి

ఈయుత్తరమునకు సమాధాన మేమందువు?

అజీజ్

ఆమహారాజు వివాహవిషయము ప్రస్తావించి నాడుగాన నాకిష్టము. ఆయనయెడల నీవు సానురాగవైతివేని, బానిసలము నిఱుపేదల యింట పెన్నిధి వచ్చి కూర్చున్నట్లు; కాని, ఆక్బ రుచక్రవర్తి జీవించి యున్నంతకాలము మన బ్రతుకు త్రాచుకోరలమీది చెరలాట.

అనార్కాళి

నాకీజ్వరము తగ్గినట్లున్నది చూడుము.

అజీజ్

తగ్గినది.

అనార్కాలి

నేను స్నానము చేసెదను. నీవు మామిడిపండ్లు తెచ్చిపెట్టెదవా?

అజీజ్

డబ్బులిమ్ము.

రంగము. ౯

రుసీ

మీ అక్కగారున్నదా!

అజీజ్

ఉన్నది.

రుసీ

(లోనికి పోబోవును.)

అజీజ్

(నవ్వుచు) లేదు.

రుసీ

ఎక్కడకు వెళ్లినది.

అజీజ్

స్నానముచేసి వచ్చుటకు చక్రవర్తితోటలోని చెరువువద్దకు వెళ్ళినది. దేనికి?

రుసీ

ఉస్తాదు పిలుచుకొని రమ్మన్నాడు.

అజీజ్

దేనికి.

రుసీ

ఏమో! వెళ్లెదను.

అజీజ్

కొంచె మాగుము.

రుసీ

దేనికో చెప్పుము.

అజీజ్

మీ రింకెన్నాళ్లు నేర్చుకొనవలయును?

రుసీ

అయిపోవచ్చినది. ఇంక నాలుగైదురోజులేనట.

అజీజ్

తరువాత నీ వేమి చేసెదవు?

రుసీ

నృత్యము చేసుకొని జీవించెదను.

అజీజ్

వివాహము చేసుకోవా?

రుసీ

ఉస్తాదు నాకై యెదురు చూచు చుండును. పోవలెను.

అజీజ్

సౌందర్య మన్న పదార్థము చాలయుత్కృష్టమైనది. దానిని వృథాచేయరాదు. నీచముగా నుపయోగించను రాదు.

రుసీ

బానిసలకు పెండ్లి యెందుకు?

అజీజ్

బానిసలు మనుష్యులు కారా?

రుసీ

పెండ్లి చేసికోవలయునన్న చక్రవర్తి యనుమతి పొందవలెను.

అజీజ్

పొందవచ్చును.

రుసీ

మాకు నృత్యము నేర్పించు చక్రవర్తి యుద్దేశ మదికాదు. ఆయన రాజసభలో మేము నృత్యము సేయవలెనని. మేము వివాహము చేసికొన్నచో నది తటస్థించదు గదా!

అజీజ్

వివాహము చేసికొందుమన్న చక్రవర్తి యొప్పుకొనునని నాయుద్దేశము.

రునీ

నేను పోవలయును.

అజీజ్

ఒప్పుకొన్నచో వివాహము చేసికొందువా?

రునీ

ఈ నీచపుబ్రతుకు కన్న వివాహము చేసికోవలయుననియే యున్నది.

అజీజ్

చేసికొన్నచో నెవరిని చేసికొందువు?

రునీ

ఉస్తాదునాకై యెదురుచూచుచుండును. పోవుచున్నాను.

అజీజ్

మాఅక్కయిప్పుడే వచ్చును. అదుగో వచ్చుచున్నది.

రునీ

ఏది? వచ్చుటలేదే.

అజీజ్

ఇప్పుడే వచ్చును. నీవివాహమునకు నీయిష్టమేనా?

రునీ

అనార్కాలి నాకు బ్రియతమురాలు. ఆమె యిష్టము.

అజీజ్

నీవు ఒక్క అందకత్తెవే కాదు. మంచిదానవు కూడను.

రునీ

నేను మీ అక్కకన్న నందకత్తెనా?

అజీజ్

మాఅక్కయేమంత అందకత్తె? ఆమె సద్గుణోపేత.

రునీ

మీఅక్క యంత యందకత్తె యీపట్టణమున లేదట.

అజీజ్

మీఅక్కగారికన్న నీవే యందకత్తెవు.

రునీ

సరేలే; నేను వెళ్లవలయును.

అజీజ్

(చేయిపట్టుకొని) రునీ! మాఅక్కగారు వచ్చువరకు నిందుండుము.

రునీ

వదలిపెట్టుము.

అజీజ్

ప్రియా!

రంగము ౧౦

వసంతుడు

ఇసుకతిన్నెలమీద నింపారు పుప్పొళ్లి
పసమీరు చివురుదొప్పల మీద విహరింతు
అంభోజకుసుమకన్యకల యౌవనముల
రంభావిలాస పత్రముల నానందింతు
మాకందకుసుమకన్యాకపోలములందు
శేకత్తు మల్లెల శేలందు నిద్రింతు
పరువు లెత్తుచునుంటి ప్రాకులాడుచునుంటి
తరుణసాయంసుసంధ్యారాగములయందు
చివురు శేఫాలికా సీమంతమునయందు
తవిలి క్రొమ్మంచు ముక్తాహారములు గూర్తు
సాయంసమయమందచారు మారుతములు
కోయిల నుసుతేనె కొసరించుపాటలు

పుష్పంధయానంద మోహన రావముల్
గీష్పతుల్ గూడ రాగిలు శుకాలాపముల్
నాకు పుల్కలు కూర్చునన్ను మోహింపించు
నాకు నానందసంధానంబు గావించు
ఈమహాభోగమ్ము లెన్నాళ్లనుభవించి
ఏమితృప్తియులేదు నింతయా యని లేదు
ఈ మహానందవాహినులందు నీదాడి
యేమియు శ్రమలేదు నికజాలునని లేదు.

పుష్పకన్యకలు

మమ్ము కన్నొరగించి మాధవా వచ్చితే
నమ్ము నిన్నెడబాసి ననుజీవములు లేవు
నీవె లోకమ్మని నీవె ప్రాణమ్మని
నీ వెంటవచ్చు మమ్మెవెంట తఱిమెదు
రావయ్య మావెంట రమ్యమోహన మూర్తి
ఈ వనాంతములందు నెడమేది విహరింప

వసంతుడు

మీకునాకు సభేదమే లతాంతములార
నాకున్న యందమంతయు మీరయనుకొండు
ఇట నెండ కాసెడు నిట వాన కురిసెడు
చిటిపాటి సెలయేళ్లు చిందులాడ దొడంగు
రమణీయ పుష్పితారామ సీమలయందు
నమృతకన్యకలార యపుడదము మనమెల్ల
రావె శేఫాలికా రావె యోమాగధి
రావె యోమాకంద రావె యోమాధవి
ఓనవమల్లె రావే నీవు నిలువకు
రానేరవటె నీవు రమణీయ కురవకీ
ఒక్కరొక్కరి చేతు లూని వేవే రండు
తక్కు వెవ్వరులె సౌందర్యంబు లందున
నేను పోవుచునుంటి పూని నావెనువెంట
రం డాడు కొందాము రండు భోగింతాము.

అనార్కాళి

ఆహా! ఈవనమ్మున వసంత మెంత శోభాయమానముగ నున్నది! ఈస్థలమ్ము నిర్జనముగా నున్నది. ఉత్తరముతీసి చదువుకొనెదను. “అప్పుడు దేవి! మన మిర్వుర మొక్కసారిగా నేను కుడిపాదమును నీ వెడమ పాదమును భారత రాజ్యసింహాసనమున నుంచుదము.” ఈప్రేమకు నేనేమి బదులీయ గల్గుదును. ప్రభూ! ప్రభూ! ఈదాసిమీద నీ కెందు కింత కృప? ఇంత ప్రేమ కీదాసి యనర్హ.

చిలుక

ఈవసంతమునందు నేపండుచూచిన
ఏమి చెప్పేదు తీపియేకాని మరికాదు
నీవు చాటుగజేసి నేదాగు కొన్నాను
నీవు చెప్పకు మేరితోను మాకందంబ!
ఇన్నిపండులు తెచ్చి యేభుజించుదుకూర్మి
కొరికి వేసెద నేను కోరనిపండ్లెల్ల
ఈకుర్రవాండ్రెల్ల నేరికొంచున్నారు
పోకుండ నేనేమొ కొరికివేసిన పండ్లు
నానోటి కెంగిలన్నది లేదు కాబోలు
నానుడుల్ నవమరందమ్ములు కాబోలు
నామాట లానంద నవ్య గీతమ్ములో
నామేను సొగసు నన్నని పట్టు కాబోలు
నేను పల్కినయంత నిజముగా వనమెల్ల
పూని సమ్మోదాంబు పూరంబునన్ దేలె.

అనార్కాళి

ఈచిలుక యేమి ముద్దుగా పలుకు చున్నది. దీనిమాటలు వినినకొలంది నా కేమొ క్రొత్త భావములు పుట్టుచున్నవి. ఈయుత్తరము నం దిచ్చట నేమో వ్రాయబడియున్నది. ఇదియిది వరకు చూడలేదు.

"ఆనాడు నీవు పాడిన గీతమే నాకు జపము చేసికొను మంత్రమైనది." ప్రభూ! ఇన్నాళ్ళదనుక తూష్ణీంభావము వహించిన యీ బానిస దండనార్హ. ప్రభూ! అప్పటి కిప్పటికి నీపాదమున యందే నిలిచియున్నది మనసు ఆపదుద్ధారకా ఆనందమయ నాథ!

కోకిల

ఈవసంతమ్ము చిన్నెలు తోచెనెల్లెడ
యేవంక చూచిన నెంతో మోహనమయ్యె
బంతులుగట్టి యీభ్రమర సంతానంబు
పరుగులువెట్టు పుష్పమరందముల కోర్కి
ఈలేడి ప్రాయమ్ము నెనసి రెణ్ణెలమ్యె
ప్రాలేయ బిందు చుంబనము గావించెడు,
ఇంతవాయువు వీచెనో లేదో యీలత
కౌగిలించినది శాఖాగ్ర భాగమ్మును
ఈరసాలకిసాలయేత రాహారమ్ము
తా రుచించదు మాకు తరుణ కంఠములకు.

అనార్కాళి

అక్కటా! ఈవిరహబాధ నేనెట్లు సహయింప గల్గుదును. మనోహరా! దయఁజూడు! దయ జూడు!

కోకిల

ప్రకృతిలో పురుషుండు ప్రతిఫలించిన నాడె
సకలప్రపంచంబు సామరస్యం బందె
తావి పుష్పంబులో తన్మయత్వంబందె
తేనెలోపల తీపి దిమ్మరించుకుపోయె
చివురులో శ్యామలచ్ఛవి యంటుకొనిపోయె
ప్రవిమలచ్ఛాయలోపల శైత్యమేపారె
కవితలో శబ్ద మైక్యంబంది పొలుపెత్తె
పంచమస్వరములో భాసిల్లె రసధుని.

అనార్కాళి

మనోహరా! నీ స్వహస్త లిఖితములైనయీప విత్రాక్షరములుగల యీ లేఖ నాకుచాగ్రము లపై నుంచుకొని యీ తాప మపనయించు కొందును.

కవి

ఈమధుమాస కోకిల లి
వేమిటి కోమల మాకరంద కూ
హూమధురారవంబుల న
హో! పులకింపగ జేయు నల్దెసల్
నామన సంత కంతకు ఘృ
ణాకలితంబయి యీవసంత శో
భామహనీయతా జలధి
భంగములందున నూగులాడెడిన్.

ఈమందానిల మెంత మంజులమొ తా
నీ పుష్పవాటీ సుమ
శ్రీమాహాత్మ్యము లెల్ల గొల్లగొనితా
రెంబో సుధాభంగ భం
గీమంథానవికస్వరస్వర భవ
క్రీడానవా నీత భృం
గీమంజీర నినాదకంఠలహరీ
గీతంబు లూగించుచున్.

అరయ దరప్రఫుల్లకుసు
మాంతరలగ్న హిమాంబు పూరముల్
వరలు కవోష్ణమౌ జలజ
బంధుకరమ్ముల నాహృతంబులై
పొరవిరజిమ్మి నూత్న వధు
వుల్ వలె సిగ్గరి చాన్పలై ప్రసూ
నరమణు లందపున్ విలస
నమ్ముల వొల్చెడు లేతమొండలో.

అనార్కాళి

ఈ ప్రకృతికి గూడ నామీద నింత వైరస్య మెందులకో! మనోహరా! నీప్రాణ నాయికను

వచ్చి రక్షించుకొనుము. నీవె జాగు చేసితివా దుర్మార్గుడైన యీమన్మథుడునీమనో హారిణిని నీకు దక్కనీయడు.

మన్మథుడు

నన్నేందుల కుపాలంభించెదవు?

అనార్కాళి

నీవెవ్వరవు?

మన్మథుడు

నీవు నన్నేందులకు దూషించెదవు?

అనార్కాళి

నీవెవ్వరవో నిన్ను నేనెఱుగను. నిన్ను నేను పిలువలేదు. పాదుషాహి యీఉద్యాన మితరులకు జేరరాదు. నీవెవ్వర, విచ్చటకెట్లు వచ్చితివి?

మన్మథుడు

నన్ను నీవెఱుంగవా? నేను నీలోననే చిన్ని యగ్ని శకలమువోలె నున్నాను.నీవు బాల్యము వీడి యౌవనావతరణము చేసినది మొదలు నీతోనే యున్నాను. నాకును యౌవనమున కును భేదములేదు. నేను నేడు నీకు ప్రత్యక్షమైతిని.

అనార్కాళి

నేడు నాకేల నీవు ప్రత్యక్షము గావలెను. ఇన్నాళ్ళనుండి నీవు నాలోనుంటివా? నిన్ను నే నెఱుంగకుండుట యెట్లు?

మన్మథుడు

నీవు యువరాజు సలీమునుగూర్చి వలపుగొని విరహమనుభవించు చున్నావు.

అనార్కాళి

ఛీ, ఛీ, పిచ్చిమాటలు మాటాడకుము. లేని పోనినిందలు మోపకుము.

మన్మథుడు

ఏటికట్లు మృషాపూర్తిచేసెదవు. వెన్నెలలో నుండి కాంతిని పూవులోనుండి తావిని నీటిలో నుండి రసత్వమును నెట్లువేఱుచేయ జాలవో యట్లే భావములోనుండి నన్ను వేఱు చేయ జాలవు. నిరంతరము నీమనస్సులో నివాసించు చున్న నేను నీమనస్సులోని భావము లెఱుంగ కుండుట యెట్లు? నేను నీమనోభావము లెఱుగ ననుట నేను రసమునుగానని జలమే జలముతో వాదించు కొన్నట్లు.

అనార్కాళి

స్వామీ! నీవెవ్వరవు?

మన్మథుడు

నేను నీమనస్సులో బుట్టినాను. నేనెవ్వరనో నీకే తెలియదు. నాకెట్లు తెలియును?

అనార్కాళి

ఇప్పుడు దేనికి వచ్చితివి?

మన్మథుడు

నీవు ప్రేమించుచున్న యీసలీము మనుష్యుడు అతనికి జరామరణము లున్నవి. నామాటవిని యతనిమీది యాస వదలుము.

అనార్కాళి

ఇది నాకిష్టము లేదు. నామనస్సిదివరకే యామహాభాగునికి దత్తమైనది. నేను మరల దానిని గ్రహించ జాలను.

మన్మథుడు

అట్లైనచో నింకొకమాట చెప్పెదను. అతని యౌవనము శాశ్వతము కాదు. శాశ్వతయౌవను మరెవ్వరినైన వరించుము.

అనార్కాలి

ప్రభూ! నేనును మనుష్యనే. శాశ్వత యౌవననుకాదు. అతనినే వరించెదను.

మన్మథుడు

అతనికన్న సుందరమైనవానిని చూపెదను. అతనినివరింపుము.

అనార్కాలి

అతనికన్న సుందరుడు పృథ్వివిమీద లేడు.

మన్మథుడు

అన్నిటికన్న సుందరమైన దేమిటి?

అనార్కాలి

మనస్సు.

మన్మథుడు

నేను మనస్సునుండి పుట్టితిని. అందుచేత నాకన్న సుందరముకలవాడు లేడు.

అనార్కాలి

మనస్సునకు రూపము లేదు. నీకు రూపమెట్లున్నదో నాకు తెలియదు.

(వెనుకనుండి సలీమువచ్చి కనులు మూయును)

అనార్కాలి

నాకనులు మూయకుము.

సలీము

నాపేరు చెప్పుము.

అనార్కాలి

నీపేరు నీకే తెలియదాయెను. నా కెట్లు తెలియును.

సలీము

నాపేరు నాకు తెలియకేమి? నాపే రనార్కాలీమనోహరుడు.

అనార్కాలి

అనార్కాలీ మనోహరుడవు నీవుకాదు.

సలీము

మరెవ్వరు?

అనార్కాలి

నీవే యెరుంగుదువు.

సలీము

తెలియదు చెప్పుము.

అనార్కాలి

నేను చెప్పను. నాకు సిగ్గుగానున్నది.

సలీము

నీవు చెప్పకుండ నుండలేవు.

అనార్కాలి

అవును. సకలభారత సామ్రాజ్యభావి చక్రవర్తి సలీము

[సలీము మహానందమున చేతులు తీయును. అనార్కాలి నివ్వెఱ]

మన్మథుడు

మాకందబాల పల్లవము నందలి భ్రాంతి
కోకిలాకన్యక కూహూస్వనము జేసె
మల్లికాసుమ మాకరంద ధునీభ్రాంతి
చెల్లరేతుమ్మెద శ్రీగీతములు పాడె
అరుణకేసరరమ్యమైన తమ్ములమీద
పవనకుమారుండు పఱవల్లె వెనద్రాక్ష-
నిత్యకళ్యాణంబు పచ్చతోరణమునై
యత్యంతసౌభాగ్య మందె నీవనసీమ.
పల్లెమ్ములోపెట్టి ఫలరసంబులనెల్ల
కళ్యాణమంజురాగము దీసె కోకిల.
ఇంపు గుల్కెడు వనమ్మిది పెండ్లిపీటయై
చాంపేయమంటప చారుతల్ప ప్రకటించె.

ఇది పూర్వాంకము

అనార్కలి

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు

[వెనుకటి సంచిక తరువాయి]

ఉత్తరాంకము

రంగము ౧

ప్రవేశము-సలీము (ఆసీనుడై)

ప్రొద్దెక్కిన కొలంది నెండలు మండిపోవుచున్నవి. వసంతకాలము వెనుకబట్టినది.

సేవకుడు (ప్రవేశించి)

జహాపనాహ్! తోటమాలీలు వచ్చిరి.

సలీము

రమ్మను.

(సేవకుడు నిష్క్రమించును.
తోటమాలీలు ప్రవేశింతురు.)

సలీము

ఏమి విశేషము?

తోటమాలి

ప్రభూ! తమరు చెప్పినట్లుగా నా రెండు మామిడికొమ్మలను గలిపి అంటు కట్టినాము. కాని తక్కువజాతి మొక్క మాడిపోయినది.

సలీము

అయ్యో! బ్రదికిన-చో నింకొక క్రొత్తజాతి మామిడిపండు బయలుదేరెడిదే. కానిమ్ము! యథాశక్తికముగ బ్రయత్నించుదము. ఇంకొకసారిచూడుడు. బ్రదుకని-చో నాశ వదలుకొందము.

తోటమాలి

చిత్తము.

(నిష్క్రమింతురు.)

సలీము

వృక్షశాస్త్రము నాకు బాగుగా తెలియును. మామిడియంట్లవిషయము సమగ్రము. ఇది యేల మాడిపోవలె?

సేవకుడు (ప్రవేశించి)

జహాపనాహ్! శిల్పులు వచ్చిరి.

సలీము

రమ్మను.

(సేవకుడు నిష్క్రమించును. శిల్పులు ప్రవేశము)

సలీము

ఏమి విశేషములు, కూర్చుండుడు.

౧ శిల్పి

ఖుదావంద్! అనేకములైన పాకములు చేసితిని. గిలాబు చేసితిని. సూర్యరశ్మి కెండ నిచ్చితిని. గొడ్డలితాకునకు గిలా బాగుటలేదు.

౨ శిల్పి

ప్రభూ! రంగులు కల్పితిని. చిత్రించితిని. ఎండనిచ్చితిని. ధారగా నీళ్లు పట్టగా రెండు గడియ లాగినది. తరువాత నిలువలేదు.

3 శిల్పి

పాలగచ్చునకు బ్రయత్నించి మెఱుపు తళ తళలు తెచ్చితిని. ప్రభూ! అగ్నిచూపించితిని. అది పోయినది.

సలీము

ఏమిచేయుదుము? మరల మరల నదే ప్రయత్నించుడు. 'యత్నే కృతే యది న సిధ్యతి కోఽత్ర దోషః.'

శిల్పులు

చిత్తము.

(నిష్క్రమింతురు)

సలీము

ఈ విషాదమేఘములు నన్నేల ముసరు?

సేవకుడు (ప్రవేశించి)

జహాపనాహ్! ఎవరో కవియట!
తమ దర్శనార్థము వచ్చినాడు.
(కవిప్రవేశించును. సేవకుడునిష్క్రమించును.)

కవి

జహాపనాహ్! క్షమించుము. రాజులయొద్దకు వచ్చినపు డాశీర్వదించవలయును. కాని యాశీర్వదించుశక్తి నాకు లేదు.

సలీము

ఎందుచేత?

కవి

ప్రభూ! నేను కవినయియే పుట్టరాడు.

సలీము

కూర్చుండుము!

కవి (కూర్చుండి)

నా పూర్వజన్మసంస్కారముచేత ఛందోదేవి నా జిహ్వాగ్రమున తాండవించుచున్నది. శబ్దబ్రహ్మసాక్షాత్కారము గూడనైనది. నిత్య పరిచయము వలన ధారకూడకుంటువడదు.

సలీము

మఱి లోపమేమియును లేదే!

కవి

నే నానందదేవత నుపాసించలేదు.

సలీము

మరి విషాదదేవతనా యుపాసించితిరి?

కవి

అమెకును నాకే జన్మనా ఆరభ్య స్నేహము.

సలీము

మఱి యేగీతమైన పాడుము.

కవి

నాకు వచ్చినవే విషాదగీతములు.

సలీము

అదియే యొకడు పాడుము.

కవి

అతిమనోహర మీా సుసాయంతనమున
నా హృదంతరమునునుండి బాహిరిలెదు
నీమనోహరభావమ్ము లెల్ల చెదర
నీవిషాదమేఘములు నన్నేలముసరు?
మలయగిరి కందరోపాంత మసృణగంధ
సార తరు పత్రములలోన సాగులాడి

కదలి చనుదెంచు నీచల్ల గాలివేళ
హా విషాదభావములు నన్నావరించు.

ఇదిగో పశ్చిమదిక్కున కృష్ణపక్ష
శాంబరీరమ్య చంద్రఖండంబు పొడిచె
అగ్నిశిఖవోని దందశూకాస్యవిషము
లొరయుచున్నవి హృదయకోటరమునందు.

సలీము

మధుర తరముగానున్నది. స్వామీ! విషాద గీతమైననేమి? మివుల బాగున్నది. విషములో కూడ నమృతమున్నది కావలయును!.

కవి

అగు; విషాంభోధిలోగూడ నమృతమున్న
దాయమృత వాంఛచేసి దేవాసురులు మ
థించి చివరకు భాగముల్ తెగక తారు
తారె పోరాడుకొని శాంతిదూరులైరి.

ఈ మహాతృష్ణ కంతులే దెంతపొంది
పొందనట్టులుగా వగ పందుచుండు
ఈదురాశా మహాంభోధి నీదులాడు
మానిసియు తుష్టితీరమ్ము కానలేడు.

అమృతగాంగధునీ శీకరములచేత
సంభ్రమించుచు నున్న దీ షట్పదంబు
కొనలను పసిండిమెఱుగు గ్రక్కినదళాల
హైమ జలజాత మధులుబ్ధమై భ్రమించు.

సలీము

స్వామీ! ఏమికావలయునో కోరుకొనుడు.

కవి

నేను ధనాశచే రాలేదు. యువరాజు సలీము మహారసికుడని జనప్రతీతివిని నాగీతములు రెండు నీచెవినివేసి పోదమని వచ్చితిని.

సలీము

అనుగ్రహింప బడితిని.

కవి

ఇంకొక్కడు:
కనులుమూసి హైమలతేక్షు ఖండకోటి
బద్ధమధుకరీజ్యాశరభ్రమణ మెంతు
కనులుతెరచి హోమాగ్ని శిఖాప్రచుంబి
గగన తరుశేఖరమ్ములు గాలజూతు.
నిత్యకుండోత్థ తారాధ్వ నికషహోమ
వహ్నికాజ్వాలికాప్రతప్తమ్ములగు ప
రస్పర విఘట్టితాస్మ దుద్భ్రాంతహృదయ
చేతములు పండ కాలి రంజిల్లిపోయె.
ఈమహోగ్రశిఖామండలీమహాగ్నిఁ
గాలుచున్న నాహృదయము కానిపించు
నిప్పు డిందీవరమ్ముగా నిపుడుపుండ
రీకముగను కోకనదమ్మురీతి నిపుడు.

సెలవు తీసికొందును. మరల దర్శించెదను.

(నిష్క్రమించును)

సలీము

అతిమనోహర మీసుసాయంతనమున
నాహృదంతరమునయందు బాహిరిలేదు
నీమనోహరభావమ్ములెల్ల చెదర
నీవిషాదమేఘములు నన్నేల ముసరు.

(తెరలో)

ఖుదావంద్! సాయంకాలమైనది.

[తెర]

రంగము ౨

(ప్రవేశము-రుసీ, అజీజ్.)

రుసీ

మనోహరా!

గ్రంథాలయం
వరుస సంఖ్య ... 215
తేది 18-10-198

అజీజ్

ప్రాణప్రియా!

రుసీ

నేను నిన్ను వివాహము చేసికొన్నాను. మఱి సభలలో నృత్యము సేయవచ్చునా?

అజీజ్

చేయరాదు.

రుసీ

చక్రవర్తికి చెప్పకుండ బానిసలు వివాహము చేసికొనవచ్చునా?

అజీజ్

చేసికొనరాదు.

రుసీ

ఈ చేయరాని రెండును నేను చేయవలసి వచ్చినది.

అజీజ్

ఎందుచేత?

రుసీ

చేయరానిపనులు చేయుటవలన గలుగు శిక్ష యనుభవించుగీత మొగమున వ్రాయబడి యుండుటచేత.

అజీజ్

ప్రియా! ఊరడిల్లుము. అంతశిక్షయే కలుగునేని నాకు లేనిశిక్ష నీకు లేదుగదా! సుఖములో మనయిర్వురిజీవితము లెట్లు ముడిబడినవో దుఃఖములోగూడ నట్లే ముడిబడనిమ్ము.

రుసీ

నాథా!

అజీజ్

ఏమి?

రుసీ

తనకు గలిగినబాధ నోర్చుకొనవచ్చును గాని ప్రియతములైనవారిబాధయోర్చుకొనరానిది.

అజీజ్

నాబాధ నేనే యోర్చుకొందును.

రుసీ

ప్రియా! నీవు నేను నొకటియే. కాని యనార్కాలికి గలిగినబాధ నేనోర్వజాలను.

అజీజ్

భావిభారతసామ్రాజ్యచక్రవర్తిని. మా అనార్కాలి కేమిబాధ యున్నది?

రుసీ

అట్లుగాదు. పాదుషాహా నాల్గు రోజులలో లాహోరునకు దేనికో ప్రయాణము గట్టుచున్నాడు. సకల పరివారముతో బోవునట యచ్చటకు. మావిద్య పూర్తియైనదని తెలిసి నన్నును ననార్కాలిని ప్రయాణము గమ్మని కబురంపినాడు.

అజీజ్

మీచేత నక్కడ నృత్యము చేయించుటకా?

రుసీ

కాకపోయిన మేమెందులకు?

అజీజ్

భావిభారత సామ్రాజ్య చక్రవర్తిని సభలో నిలిచి నృత్యముచేయునా? చేయదు.

రుసీ

కాని యేమిచేయవలయునో తెలియుటలేదు. ఈవివాహవిషయము చక్రవర్తికి తెలియనైన

దెలియవలెను. లేదా నృత్యముచేయుట కను మతించనైన ననుమతించవలెను.

అజీజ్

తెలియజేసినచో నేమగును ?

రునీ

మొదల నీకు నాకు ప్రాణదండన తప్పదు. అనార్కాళికిగూడ తప్పదేమొ! సలీము రాజ్య భ్రష్టుడుగూడ నగునేమొ !

అజీజ్

ఆ !

రునీ

అవును మతి! అక్బరుచక్రవర్తి చండశాసనుడు

అజీజ్

కానిమ్ము. మహాల్బీయును సలీము యువరాజును నీ విషయములు నిర్ణయించగలరు. మన మేమి చేయగలుగుదుము ?

రునీ

మహాల్బీవద్దకు పోదము.

[తెర]

రంగము 3

(ప్రవేశము అనార్కాళి, సలీము)

అనార్కాళి

జహాపనాహ్ ! నమస్కారము.

సలీము

దేవీ! నమాజుచేసితివా?

అనార్కాళి

చిత్తము.

సలీము

అజీజ్ను అతనిభార్యయుక్షేమముగనుండిరా?

అనార్కాళి

తమరిదయవలన క్షేమముగనే యున్నారు.

సలీము

మహాల్బీగారు ఖుషీగానున్నారా ?

అనార్కాళి

చిత్తము.

సలీము

కార్యాంతరములచేత నాకు వచ్చుటకు వీలు లేక పోయినది. మనోహారిణీ! క్షమింపుము.

అనార్కాళి

జహాపనాహ్ ! అంతమాటయా యీ బానిస యెడల?

సలీము

దేవీ ! నీవు యువరాజు సలీము భార్యవు. బానిసవు గావు.

అనార్కాళి

అనుగ్రహింపబడితిని.

సలీము

ఏమి విశేషములు ?

అనార్కాళి

ఏమున్నవి ప్రభూ ! పదిదినములైనది తమ దర్శనమై.

సలీము

దేవీ ! నన్ను గవుంగలించుకొమ్ము.

(ఇరువురును కౌగిలించుకొందురు)

సలీము

దేవీ ! ఏమో విషాదముగ నున్నది నీవదన చంద్రబింబము.

అనార్కాళి

ఏమియునులేదు. తమకోస మెదురుచూచు

చుంటిని. మీ రెన్నాళ్లకును రాలేదు. ఈ వ్యాజమున నేనే వచ్చితిని.

సలీము

నజరానాలతో మేనా, యనగనే తెలిసినది. అందుకనియే నాయాగదిలోనికి బట్టించితిని. అనివార్యము లయిన కార్యములవలన రాలేదు. ఏమియు ననుకొనకు.

అనార్కాళీ

ఈదాసి కంతగా చెప్పవలసినపని లేదు.

సలీము

దేవీ ! మాటిమాటికి 'దాసి', 'బానిస' యనకుము. నాకు మనస్సునకు కష్టముగా నుండును.

అనార్కాళీ

ప్రభూ ! ఈబానిసమీద నీకెందుకింత ప్రేమ?

(సలీము ఒొమ్ముపైనాని యేడ్చును)

సలీము

(ఊరడించి) ఇదియేమి? వృథాగా నేడ్చెదవు.

అనార్కాళీ

నాకేలనో భయముగా నున్నది.

సలీము

అయ్యో ! ఎందుచేత ! దేవీ ! నాకు దూరముగా నుంటివనియా ! కొద్దిరోజులలో మన మిర్వుర మొకచోటనుండుటకే యేర్పాటు చేయుచున్నాను.

అనార్కాళీ

ప్రభూ ! నిన్నొక టడిగెదను.

సలీము

మహాప్రసాదము.

అనార్కాళీ

(సిగ్గుపడును)

సలీము

దేవీ ! సిగ్గెందుకు ? నీదాసుడు సిద్ధముగా నున్నాడు నీయడిగినకోర్కె తీర్చుటకు.

అనార్కాళీ

(సిగ్గుపడును)

సలీము

(గడ్డముపూని) నామీద నొట్టు. నీ వడుగదలచిన దేమో చెప్పుము.

అనార్కాళీ

స్త్రీ సహజమైనలజ్జమాని యడుగుచున్నాను.

సలీము

కానిమ్ము ! అయ్యో ! మరల మానివేసితివి. ఇదియేమి సిగ్గు ?

అనార్కాళీ

(ఏడ్చును).

సలీము

(ఓదార్చి) దేవి ! ఏల వృథాదుఃఖించెదవు! అడుగుము.

అనార్కాళీ

ప్రభూ! నన్ను వివాహమాడితివి. నేను నీకర్ధాంగినిగదా!

సలీము

అదియా! దేవీ! నిన్ను నేను వివాహమాడినది దివ్యమైన నీ ప్రేమ నభిలషించిగాని తుచ్ఛమైన యీశరీరసౌఖ్య మభిలషించి కాదు. నేను యువరాజును. భావిభారతమునకు చక్రవర్తిని కావచ్చును. అప్పుడు నీవు చక్రవర్తిని వగుదువు. అంతవరకు నీకాస్థితిరాదు. నేనుభారత

రాజ్య సింహాసనమున నున్నప్పుడు నీవు చక్ర వర్తిని వైనప్పుడే నిన్ను నే ననుభవించెదను. అటుల గాకపోయిన నీకేదో నేనొక యపకారము చేసినవాడ నగుదునని నాకు తోచుచున్నది.

అనార్కాళి

ఏమి టాయపకారము ప్రభూ!

సలీము

నేను చెప్పలేకున్నాను.

అనార్కాళి

మఱి నన్ను వివాహమే యపుడు చేసికొనక పోయిరా!

సలీము

నీకు నాయందు సంపూర్ణవిశ్వాసము గలుగుట కట్లు చేసితిని. ఈ మనవివాహము రహస్యము జనులెఱుంగరు. ఇప్పటి యీ వివాహము నీ వెఱుంగుటకును భగవంతు డెఱుంగుటకును చేసితిని. జనులెఱుంగకుండ నీయౌవనము హరింతునా, నేను జారుడ నగుదును.

అనార్కాళి

ప్రభూ! నీరహస్యము తెలిసినది.

సలీము

ఏమిటది?

అనార్కాళి

నీకు నాయందుకన్న ధర్మమునందే యెక్కువ ప్రేమ.

సలీము

నీకన్న నాకుఎక్కువ ప్రియమైన వస్తువు, నీ యీయలినీల మనోహరములైన కనులు సాక్షి గాచెప్పుచున్నాను, లేదు. ధర్మముచేత నిన్ను నాయందు మరింత దృఢబద్ధనుగా చేసికొనుచున్నాను.

అనార్కాళి

ఇక నే నీరాత్రివచ్చిన పని చెప్పుటకు సెలవిండు.

సలీము

పూర్ణిమాచంద్రబింబ సమానమైన నీవదనము నేనుచూచి సంతోషించుటకు.

అనార్కాళి

చిత్తము. ఇంకొకపనికూడ నున్నది.

సలీము

చెప్పుము.

అనార్కాళి

రేపు చక్రవర్తి లాహోరునకు ప్రయాణమట గదా!

సలీము

అవును!

అనార్కాళి

రునీయు నేనును నృత్యముచేయుటకు రావలెనట.

సలీము

(మౌనము.)

అనార్కాళి

మీరువచ్చిన చెప్పెద మనుకొంటిని. రేపేకాన నీరాత్రి మీతో తప్పక చెప్పవలెనని యీ వ్యాజమున వచ్చితిని.

సలీము

నీకు జబ్బుగా నున్నదని తప్పించుకొనరాదా?

అనార్కాలి

రుసీ ?

సలీము

(మౌనము)

అనార్కాలి

భావిభారత సామ్రాజ్య చక్రవర్తిని నృత్యము చేయునా అని యభ్యంతర పెట్టుచున్నాడు మా అజీజ్.

సలీము

రుసీమాత్ర మెట్లుచేయును ?

అనార్కాలి

తమరే విచారించుడు.

సలీము

మనసంగతి జను లెఱుంగరుగదా !

అనార్కాలి

మనకు తెలియదా ?

సలీము

మౌల్వీగారిని సంప్రతించవలెను.

అనార్కాలి

వారు మీతో మాట్లాడవలె నన్నారు.

సలీము

రేపుమధ్యాహ్నమా ప్రయాణము ?

అనార్కాలి

అవును.

సలీము

రేపుప్రొద్దున మాట్లాడెదను. నేనే మౌల్వీ వద్దకు వచ్చెదను. నీవీరాత్రి యిందే పరుండుము. తెల్లవారుకడ వెళ్లవచ్చును. నీ వాశయ్యపైన పరుండుము. నేనిందు పరుండెదను.

అనార్కాలి

చిత్తము.

[నిద్రింతురు]

రంగము ౪

(ప్రవేశము - సలీము. అజీజ్.)

సలీము

భాఈ ! లాహోరిదియేనా ?

అజీజ్

జహాపనాహ్ ! ఇదియే. తమ రిదివరకు చూడ లేదా ?

సలీము

చూచితినిగాని జ్ఞాపకములేదు. ఇప్పుడు పొద్దు గ్రుంకవచ్చినదివలె నున్నదే !

అజీజ్

చిత్తము.

సలీము

రుసీగూడ వచ్చినదా ?

అజీజ్

రాక యెట్లుండగలదు ?

సలీము

నీ వనార్కాలిని చూచితివా ?

అజీజ్

చూచితిని.

సలీము

ఎట్లున్నది ?

అజీజ్

చాలసంతోషముగ నున్నది.

సలీము

మొన్నరాతిరి చాల ఖిన్నమై యున్నది.

అజీజ్

రేపురాత్రి కేనట నృత్యము.

సలీము

చక్రవర్తివచ్చినపని యైనదా?

అజీజ్

ఏమియును పనిలేదు. విహారార్థమే వచ్చినది.

సలీము

అది యెవరిగుడారము?

అజీజ్

రాజా మాన్‌సింగుగారిది.

సలీము

(ఆవైపునే చూచును.)

అజీజ్

జహాపనాహ్ !

సలీము

(మౌనము)

అజీజ్

చక్రవర్తిమీద మానసింగునకు కడువిశ్వాసము.

సలీము

నేను రాత్రికి హాల్వీగారి గుడారమునకు వచ్చెదను.

అజీజ్

అనార్కాళియు, రుసీయు, రావలెనా ?

సలీము

తీసికొనిరమ్ము.

(తెర)

రంగము ౫

(ప్రవేశము. అనార్కాళి, రుసీ)

అనార్కాళి

నేను తప్పకుండ నృత్యము చేసెదను.

రుసీ

యువరాజుగారును హాల్వీగారును ఒప్పుకొనక పోయినచో?

అనార్కాళి

చెప్పి యొప్పించెదను.

రుసీ

ఏల యింతలో నిట్లు తిరిగిపోయితివి?

అనార్కాళి

ఏలనో నాకే తెలియదు.

రుసీ

చెలీ! నీవు నృత్యముచేసిన బాగుండదు.

అనార్కాళి

నేను తప్పకుండ నృత్యము చేసెదను.

రుసీ

నాకేమియు నిష్టము లేదు.

అనార్కాళి

నాకు చాల ఉత్సాహముగా నున్నది.

రుసీ

ఎందుకీ యుత్సాహము?

అనార్కాళి

వీణతంత్రులను నావిద్యాతహా గాన
మేలాగుపుట్టెనో యెవడు చెప్పగలండు?
వాసాలలోగాలి పోసుకొని రొదచేయు
నాధ్వని యేలాగో యెవడుచెప్పగలండు?
చివురాకులోనున్న శ్యామల చ్ఛవియెట్లు
చొచ్చెనో యెవ్వండు చూచి చెప్పగలండు ?

రుసీ

ఏమిటిది?

అనార్కాళి

సంగీతము.

రుసీ

ఎందుకు?

అనార్కలి

నాకుత్సాహముగా నున్నది.

రుసీ

ఎందులకింత యుత్సాహము

అనార్కలి

నాలోనేలనో సంతోష మావిర్భూత మగుచున్నది. ఎందుకు నీ కింత సంతోషమన్న నేనేమి చెప్పగలను?

జలజల స్రవియించు సెలయేటికడ కేగి
సెలయేటి! యేటికే చేసెదు గానమ్ము
తెలుపవే యని నీవు పలుకరింపుము దాని
సెలయేటి నీకేమి సెలవిచ్చునో రుసీ!

జామపండులు తిని చక్కగా పలికెడు
నామనోహర శుకం బద్దాని కడకేగి
ఏమె యోచిలుక నీవేల కూసెదవని
యేమైన నడుగవే యే మనునో రుసీ!

అదుగో బుల్‌బుల్ వింతయైన నృత్యము సేయు
కదిసి నీవేటికే కడగి నృత్యము చేతు
వదలవే యని నీవు పలుకరింపుముదాని
అదియేమి నీతోడ ననగలదో రుసీ!

రుసీ

ఇంత విచారకరమైనవేళ నీకేటికో యింత సంతోషము?

అనార్కలి

అగు మేను శాశ్వతమ్మెటు సుఖమ్మే దుఃఖ
మగుదుఃఖమే సుఖమ్మగు నేది యెట్లానో
తెగులు మానిసికేమి తెలియునే యద్దాని
సొగసెల్ల కాలమ్మె చూపగల్గును రుసీ!

రుసీ

ఈసంగీత మిప్పటిలో నాపవా యేమి?

అనార్కలి

ఏగుచుండిన సెలయేటివద్దకుపోయి
యాగిపొమ్మని యెవ్వ డాన పెట్టెను చెప్పు
పలుకుచుండినయట్టి చిలుకవద్దకు పోయి
పలుకవద్దని యానపట్టె నెవ్వడు చెప్పు
నటియించు బుల్‌బుల్‌ను నటియించ వలదని
ఘటియించు నాజ్ఞ నిక్కడ నెవ్వడో చెప్పు
కాలక్రమేణ లోకమున సర్వమ్మును
కాలపాశ నిబద్ధగతి పోవు నాగును.

రుసీ

నేను పోవుచుంటిని.

అనార్కలి

పోయెదవా! పొమ్ము! ఒక్కటి చెలికత్తెవు; సహాధ్యాయినివి. రెండు నా తమ్ముని పెండ్లమవు. మన యిర్వురి బంధమును పెద్దదే) పోయెదనందువా! పొమ్ము!

పోనిచ్చగలిగెనా పొమ్ముపొమ్ము బిరాన
రానిచ్చ గలిగెనా రమ్మురమ్ము బిరాన
పోనో రానో నీకు బుద్ధిపుట్టినయట్లు
గాని నాచెప్పినకరణి చేతువె నీవు
నీవె పోదువో లేక నేనె పోదునో రుసీ!
నీవు నేనును గూడ నిలువజాలమొ రుసీ!

రుసీ

నేను వెళ్లుచుంటిని.

[నిష్క్రమణ.]

అనార్కలి

రుసీవెళ్లినది. కానిమ్ము
ఈవీణతంత్రిలో నేలాగయినగాని
నేనైక్యమగు గీత నాకు వ్రాసెనో లేదో

కీచకమ్మున దూరి కెరలిగానము సేయు
నాగాలినేనైన నెంత బాగుండును!
ఈచివురాకులో నెనయు నీలిమ యెల్ల
నేనౌదునాయేని యెంత బాగుండును!
తో^చితోచని మహాదోషమ్ము నాయందు
దాచుకొన్నాను నిత్యము దేహమను మిష
మట్టిలోపలనుండి మట్టి యుద్భూతమై
మట్టిలోపల జేరి మలగిపోవును తుద.

అజీజ్ (ప్రవేశించి)

ఏమి టీపాటలు?

అనార్కాళి

సంగీతము!

అజీజ్

ఇవి యెవరు వ్రాసిరి?

అనార్కాళి

నేనే చెప్పుచుంటిని.

అజీజ్

నీకు కవిత్వము వచ్చునా?

అనార్కాళి

రాదు.

అజీజ్

ఛందస్సు నేర్చుకొంటివా?

అనార్కాళి

లేదు.

అజీజ్

అట్లైనచో కవిత్వము వ్రాయరాదు. తప్పులు పడినచో నాపదలువచ్చును.

అనార్కాళి

పరవాలేదు.

అజీజ్

ఈపద్యములనిండ తప్పులే.

అనార్కాళి

అయిననేమి?

అజీజ్

అందుచేత నీవుపాడవద్దు.

అనార్కాళి

నానోటివెంట వచ్చుచుండగానే నెట్లాపగలుగుదును?

అజీజ్

మౌనవృత్తి నవలంబించుము.

అనార్కాళి

నాచేతగాదు.

అజీజ్

నేను వెళ్లిపోవుచున్నాను.

అనార్కాళి

వెళ్లిపొమ్ము.
ఈనదీజలము సంద్రాన కూడెనుగాని
నంబుజాప్తాగ్నిచే నావిరియై పోయె
కలసికొన్నామన్న ఘనమోదమేకాని
యల విడిపోవుశోకాగ్ని నెవ్వడు చూచె
కలసినప్పటిమోద జలధివియోగాగ్ని
దహియించుకొని పోవు తరుణమం దేమయ్యె?

(అజీజ్ నిష్క్రమించును)

అనార్కాళి

మాఅజీజ్ వెళ్లినాడు. సరే! వెనుక మా గురువుగారు నేర్పిన గీత మొకడు జ్ఞాపకము వచ్చుచున్నది.
ఈనౌక యెచ్చోటికేగుచున్నదో కాని
యానందధామమై యతిశయించెను చూడు
ఏరేవునుండి తానేగుతెంచునో కాని
మా రేవు సకలసంపదల కాకరమయ్యె

ఈమహావార్ధిలో నీదులాడెడు నౌక
ఏ మహావాయువు నెనయకెట్లుండునో
ఈనౌక సౌందర్య మింతింత యనరాక
నానేత్రయుగము నానందంబునఁ ముంచె.

హాల్వీ (ప్రవేశించి)

బిడ్డా! ఏమిచేయుచుంటివి?

అనార్కాళి

చిన్నప్పుడు తమరు నేర్పినగీతము నొక ధానిని పాడుకొనుచుంటిని.

హాల్వీ

ఇప్పు డెందుకు?

అనార్కాళి

రాత్రికి పాడవలయునుగదా!

హాల్వీ

ఏమి టాగీతము.

అనార్కాళి

(పాడును)

హాల్వీ

అకాలమున నీ కీసంగీత మెందుకు?

అనార్కాళి

నేను నేడేలనో సంగీతము పాడకుండ నూరకుండ లేకున్నాను.

హాల్వీ

బిడ్డా! దయ యుంచి మానివేయుము.

అనార్కాళి

స్వామీ! నాచేత కాదు.

హాల్వీ

నేను వెళ్లుచున్నాను.

అనార్కాళి

గురూ! నాకు చదువుచెప్పిన ఉస్తాదువు. పెండ్లి చేసినహాల్వీవి. నన్ను వదలిపెట్టి వెళ్లెదవా?
ఈ మహానౌక ఝంఝామారుతముచేసి
ఈ మహాంబుధిలోన నెచటమున్గునొకదా
అరయ రమ్యంబు లీతెరచాప లే గాలి
చిఱిగిపోవునొ నాదుచిత్తమ్ము తపియించు
ఔను చూచుచుటకు మహారమ్యమైనట్టి
ఈనౌకసైతమ్ము తానెట్లు మునుగునో?
ఆరంభ మేవస్తువైనపొందెన యేని
నూరసినఁ దాని కంతమ్ము నున్నది.

[హాల్వీ నిష్క్రమణము]

అనార్కాళి

మాగురువుగారు వెళ్లినారు.
బానిస నగునేను భారత సామ్రాట్టు
రాణివాసమున కైనాను చోద్యము చూడు
ఉప్పుసంద్రంబున నుద్భవించినముత్య
మప్పార్థివుని కిరీటాంచలంబున నుండె.

సలీము

(ప్రవేశించును)

అనార్కాళి

(చూడక)

లేగదూడలుగూడ తూగి వాంఛించని
యాగడ్డిపోచ వాహినిలోన బడిపోయి
ముఖరించు నీమహాంభోరాశి తరగల
శిఖరడిండీరలక్ష్మీమనోజ్ఞతదాల్చె.

సలీము

ఏమిటిపాడుచుంటివి?

అనార్కాలి

(లేచి) జహాపనాహ్ ! దయచేయుడు.

సలీము

(కూర్చుండును)

అనార్కాలి

జహాపనాహ్ ! ఇప్పుడెట్లు వచ్చితిరి ?

సలీము

మాల్వీగారితో పనియున్నట్లునటించివచ్చితిని.

అనార్కాలి

దేనికి?

సలీము

మహానందమున నున్నావట. నిన్నుచూచి పోవుటకు.

అనార్కాలి

ఎవరుచెప్పిరి?

సలీము

అజీజ్ !

అనార్కాలి

సాయంతనమున నృత్యముచేయుటా, చేయకుండుటా?

సలీము

నీవు చేయుటకే నిశ్చయించితి వటకదా!

అనార్కాలి

చిత్తము.

సలీము

ఎందుచేత?

అనార్కాలి

మాల్వీగా రెంతవారో నృత్యవిద్యలో నేనంత దాననైనాను. నాయొక్కనృత్యకౌశలము తమరు చూడలేదు.

సలీము

ఆరోజున చూచితిని గదా!

అనార్కాలి

ఆనాడు నాకు జబ్బుగా నున్నది. ఆనాడు నేనసలు నృత్యమే చేయలేదు. నేడు నానృత్యము జగన్మోహనముగా నుండును.

సలీము

నీకెట్లు తెలియును?

అనార్కాలి

నా యిప్పటి యీ యుత్సాహమే నన్నట్లనిపించుచున్నది. ఇక నేను మరల నృత్యము చేయుటకు వీలుండదు. ఈనాడు నాప్రజ్ఞయంతయు సంపూర్ణముగా చూపించి విరమించెదను.

సలీము

అట్లయిన నేటిరాత్రి తప్పకుండ నృత్యము చేసెదవన్నమాటయే.

అనార్కాలి

చిత్తము. తమరు మాత్రము విషణ్ణులై కూర్చుండకుడు.

సలీము

కూర్చుంటినా, నీమందహాస మొక్కడునన్ను మహానందాబ్ధిమగ్నుని గావించదా?

అనార్కాలి

అనుగ్రహింపబడితిని.

సలీము

(కౌగలించుకొనును)

[తెర]

(సశేషము)

అనార్కలి

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు

[వెనుకటి సంచిక తరువాయి]

రంగము ౬

(ప్రవేశము సలీము, వంది)

వంది

ఆది మిత్రోష్ణముల్ గడచి
 నంతన మధ్యమునందు భీష్మముల్
మేదుర మల్లికా సుమసమే
 తములై యట స్వచ్ఛవాసనా
శ్రీదము లంతకంత శిశిరీ
 భవదంగములైన గ్రీష్మవే
ళాదివసంబులివ్వి సుఖ
 లాలసదివ్యజనైక భోగ్యముల్.

విరచిత మల్లికా ప్రసవ
 వీథి చరన్మధుకృత్కుమారికా
పరిణతగానరమ్యములు
 భాసురముల్ శ్రమవారిదేహసం
చరదమృతానిలార్భక ప్ర
 సాదితసౌఖ్యము లంగనామనో
హర దృగనంతకాంతి మధు
 రాకృతు లీదివసంబు లెంతయున్.

ఈనవమల్లికాకుసుమ
 మెంతగభృంగకుమారుచిత్తమున్
దీనతఁ బొందఁజేయు సము
 దీర్ణనిజాంచిత పత్రనిర్గత
శ్రీనవమాధునిర్ఝర వశీ
 కృతమున్ బొనరించి దివ్యగం
గానళినోదరభ్రమిత
 గానము భృంగ మిదెంత జేలయో!

సలీము

ఏమయ్యా! మీరు రాజపుత్ర దేశస్థులా?

వంది

చిత్తము ప్రభూ!

సలీము

మీ రెవ్వరికొలువులో నున్నారు?

వంది

రాజా మానసింగుగారి కొలువులో.

సలీము

నేడిట్లు వచ్చితి రేమి?

వంది

జహాపనాహ్! తమరిదయ సంపాదన కొఱకు

సలీము

మాదయ యెందుకు?

వంది

మహాప్రభువులు.

సలీము

(మౌనము)

వంది

శ్రీమన్మంజులతాగ్రభాగముల వా

సించెఁ లతాంతావళుల్
ప్రేమోద్దీపితలైన కన్యకల శ్రీ
కృష్ణప్రభా కేశపా
శీమధ్యంబుల నందమై తరుగు వో
లేదీ వసంతాంత వే
ళామల్లీ లతికావితాన సుమ
మాలావాసనానిర్ఝరుల్.
ఈభృంగమ్మిది యెంత జాలయొకదా
బృందారకాంభస్సర
శ్రీ భంగంబుల నూగెదుఁ కనక
నీరేజమ్ములో తేనియల్
క్షోభించుఁ తనకోసమై యిటుల
నిల్చుఁ తాను నైరంభసం
బొభూమీతటులందు తుమ్మిపువు
లం దన్నన్న! యీరీతిగా!

సలీము

ఇతఁడు మరలమరల నదే గీతము పాడుచున్నా
డు. నారహస్యము వ్యక్తమైనదా?

వంది

ఈక్షోణీస్థలిఁ బాసి పద్మముల
కెంతేశోకముఁ గూర్చుచుఁ
లాక్షారక్తిమపోవనల్ల నగుచుఁ
లాలిత్యముఁ వీడుచుఁ
ప్రక్షీణమ్మయి సాంధ్యరాగములు
దిక్పర్యంతముఁ బోయెడిఁ
పక్షుల్ శ్రేణులుగట్టి యంబరమునఁ
బొయ్యెఁ చలత్పక్షముల్.
ఉత్తమజాతిభృంగమ వ
హా! నినుమెచ్చగవచ్చు లెమ్మి నీ
చిత్తము నీచభావముల
చెందదు చందిరులేత వెన్నెలల్
పొత్తులుగా వయఃపటిమ
పొందిన వెన్నెలపుల్గు లింటిలో
జొత్తుల కాంతికిఁ సొగసి
సోలునె? అన్న? కుమారభృంగమా!

సలీము

ఏమయ్యా! వందీ! ఇంక చాలును పొమ్ము.

వంది

సెలవుతీసికొందును! [నిష్క్రమి]

సలీము

అనిర్భేద్యమైన యీరహస్య మెట్లు బయలు ప్రాకినది? ప్రియా! అనార్కాళీ! మనలో నీ రహస్యమును చెప్పువా రెవ్వరును లేరే. నా చమారా కనిపెట్టిన రాజభటులును, పురుషులును నీవిషయము కనిపెట్టిరా? నాప్రియురాలియెడ వైముఖ్యము గలిగించుట కిది పన్నబడి నట్లున్నది. దేవీ! నాహృదయము నీయెడలనే బద్ధమైనది. ప్రాణములు పోవలెను. నీయందు నేను చలించను. ప్రియా! నీవను మానించకుము.

ఈరహస్యమే వెలికి ప్రాకినచో దీనికి తగినట్లుగా చక్రవర్తి యేమైన విచారించడా! మాయనార్కాళియెడ ధూర్తముగఁ బ్రవర్తించెనా! ఏమి చేయవలయును? ఏమో! నామనస్సు నిలుకడ తప్పినది. ఏమి చేయుదును? అయ్యో!

సేవకుడు

[ప్రవేశించి] జహాపనాహ్!

సలీము

ఏమి!

సేవ

అనార్కాళి నృత్యము చేయ బోవుచున్న దట, ప్రభువులను రమ్మనుచున్నారు.

సలీము

(కోపముమ్రింగి) అప్పుడేనా?

సేవ

చిత్తము!

సలీము

నేనింకను భోజనము సేయలేదు.

సేవ

దేవరవారి చిత్తము.

సలీము

కానిమ్ము! వచ్చియే భోజనము చేసెదను.

(తెర)

రంగము ౭

(ప్రవేశము. అనార్కాళి, అజీజ్, రునీ, హమీద్, సలీము, సేవకుడు.)

సలీము

ఏమిరా! మాతండ్రిగారు రాలేదేమి?

సేవ

సాధగవాక్షము గుండ చూచుచుందురట. నృత్యము ప్రారంభింపు మన్నారు.

సలీము

మానసింగుగారైన రాలేదేమి?

సేవ

వారికి శిరోభారముగా నున్నదట.

సలీము

తక్కిన సరదార్లను రాలేదే యెవ్వరును!

సేవ

జహాపనాహ్! తెలియదు.

సలీము

ఈనృత్యము నేను చూచుటకేనా! అట్లైనచో నాగుడారము వద్దనే చేయించు కొనవచ్చును.

సేవ

ఖుదావంద్! సార్వభౌములు గుడారమునుండి చూచుచున్నారు.

సలీము

నేనును నాగుడారము నుండియే చూచెదను.

సేవ

ప్రభూ! తమరిందే యుండవలెను. వచ్చిన వారు వెళ్లగూడదని రాజాజ్ఞ!

సలీము

మేమేమి శత్రువులమా! మాకు తాఖీదులు చూచి మమ్ము బంధించుటకు!

సేవ

సేవకుని క్షమింప వలయును.

సలీము

(కూర్చుండును)

సేవ

అనార్కాలీ! నృత్యము చేయుము.

అనా

(తనలో) ఈ యవమాన మేమిటి?

సలీము

నీవురా ఆజ్ఞ యిచ్చునది?

సేవ

చక్రవర్తిగారి యాజ్ఞ నిర్వర్తించుచున్నాను ప్రభూ!

అనా

(సలీము వంక దిరిగి) ప్రభూ! ఆజ్ఞయా!

సలీము

(తలవంచుకొనును).

అనా

(నృత్యము).

నేనెవ్వరను నాథ నీవెవ్వరవు నాథ
నేనె నీవును మఱి నీవె నేనును నాథ.
ఈదేహములు రెండు నింత భేదము చేయు
లేదు భేదము మహాలీల నీకును నాకు.
కడలి లోపల నీరు కదలి యావిరి రీతి
పడి వానయై నదీ వైఖరి కలయును.
నీ నాదు భేదమ్ము నిర్ణయించగలేరు
హేనాథ! దివ్య విద్యానాథులునుగూడ.
తెలిసి సుజ్ఞాన దీధితులు గాంచు నొకండు
తెలిసియు నజ్ఞాన తిమిర మొందు నొకండు.
ఒక్కకొమ్మన పూవు లుద్భవించును రెండు
ఒక్కగాలి చలించి యొక్కచోట లయించు
నీ వెవ్వరవు నాథ నే నెవ్వరను నాథ
నీవె నేనును మఱి నేనె నీవును నాథ
ఈ దేహములు రెండు నింత భేదముచేయు
లేదు భేదము కృపాలీల! నీకును నాకు.

(అనార్కాళి నవ్వును.) (సలీము నవ్వును.)

అనా

ఈదేహములు రెండు నింత భేదము చేయు
లేదు భేదము కృపాలీల నీకును నాకు.

సేవ

(ప్రవేశించి) జహాపనాహ్! చక్రవర్తిగారు రమ్మనుచున్నారు.

(సలీము నిష్క్రమించును.)

అనా

(ఆగును.)

సేవ

(ఆమెను బంధింతురు.)

(తెర.)

రంగము ౮

(ప్రవేశము సలీము, నిద్రపోవుచు)
(వృద్ధసేవకుడు ప్రవేశించును)

వృ. సే.

ప్రభూ! ప్రభూ!

సలీము

(లేచి) ఎవరు నీవు?

వృ. సే.

ప్రభూ! నెమ్మదిగా మాటాడుము!

సలీము

ఎవరు నీవు?

వృ. సే.

నేను.

సలీము

నీవా! తాతా! ఇప్పుడు వచ్చితివేమి?

వృ. సే.

నాయనా? ఏమిచేయుచుంటివి?

సలీము

నిద్రపోవుచుంటిని.

వృ. సే.

మనస్సున కంతసుఖముగా నున్నదా?

సలీము

కొంచె మాందోళనగానేయున్నది కాని, మా నాయనగారి యాదరవచనములచేత కొంచె మోదారినది.

వృ. సే.

మీతండ్రి యేమన్నాడు?

సలీము

మిక్కిలి సమాదరించి పంపించినాడు.

వృ. సే.

నీవు ప్రమత్తత గలిగియుంటకా?

సలీము

విశేషములేమో చెప్పము.

వృ. సే.

అనార్కాళికి రేపుప్రొద్దున నురిశిక్ష విధించి నారు.

సలీము

(స్తబ్ధుడై పోవును.)

వృ సే.

ప్రభూ! అనార్కాళి బ్రదుకగలదు.

సలీము

(నిశ్వసించును.)

వృ. సే.

అనార్కాళిని బ్రతికించుకొనుట నీచేతిలో నున్నది.

సలీము

(ఊరక చూచును)

వృ. సే.

ఇట్లయినచో లాభములేదు. ఈరాత్రియే నీవు తొందరపడవలయును.

సలీము

ఇప్పుడేమి చేయవలయును?

వృ. సే.

పోయి కారాగృహాధికారికి లంచమిచ్చి యా మెను వదలించుకొని దాటిపోవలెను.

సలీము

ఆమె కురిశిక్ష యెందులకు?

వృ. సే.

నృత్యముచేయుచు నీవంకచూచి నవ్వినదట. రాజకుమారులను మోసము చేసి తనవలలో వేసికొన ప్రయత్నించుచున్నదట. అందుకని.

సలీము

ఆహా!

వృ. సే.

మీరిరువురును వివాహము చేసికొనిరని వదం తి ప్రబలినది. ఇదివరకే యేవిధముగానైన నామెను హరించగా బ్రయత్నములు చేయు చున్నారు. రాజధానిలో నీవని జరిగిన కల్లో లము గలుగునని యీ యాజ్ఞ నీయూరులో నిచ్చుట కిచ్చటకు వచ్చిరి.

సలీము

ఈమాత్రము వార్త నాకిది వరకు చెప్పక పోతివా!

వృ. సే.

చక్రవర్తి నామీద కన్ను వైచియే యున్నా డు. నే నెప్పుడు బయలుదేరి వచ్చినను నా కురిశిక్షయే. ఇప్పుడు కన్నుమొఱగించి యేమయి నను సరే యని వచ్చితిని.

సలీము

ఇప్పుడేమి చేయవలయును?

వృ. సే.

కారాగృహము వద్దనున్న వానికి లంచమిచ్చుట దక్క యింకొక వీలేలేదు.

(తెర)

రంగము ౯

[కారాగృహము.] ప్రవేశము. అనార్కాళీ, (మూర్ఛిత సలీము.)

సలీము

అయ్యో! ప్రియురాల! (మూర్ఛపోవును.)

కావలివాడు

(ప్రవేశించి) ఆహా! ఇదియేమి? ఇరువురు నిట్లుండిరి; చక్రవర్తికీ యుసురు తప్పక తగులును. (నీళ్లుతెచ్చి చల్లును.)

సలీము

(లేచి) దేవీ! (అనార్కాళిని కౌగిలించుకొనును.)

అనార్కాళి

(లేచి)మనోహరా! (ఇర్వురును కౌగిలించుకొని యేడ్తురు.)

కావలి

జహాపనాహ్! ఇట్లు మీరిర్వురును దుఃఖించుచుండ నెట్లు? ప్రభూ! కాలముగడచుచున్నది.

అనార్కాళి

జహాపనాహ్! మీ రిచ్చటికెట్లు వచ్చిరి?

సలీము

ఈ మహానుభావుని దయవలన.

కావలి

జహాపనాహ్! మాట్లాడుట తొందరగా కానిండు. నే నిప్పుడే వచ్చెదను. కోడి కూయువేళ గూడ నైనది.

[నిష్క్రమించును.]

అనార్కాళి

అయ్యో! తెల్లవార వచ్చినదా! (ఇరువురును కౌగిలించుకొని యేడ్తురు.)

సలీము

ప్రియా! ఏడ్పి యేమిలాభము? మనము పారిపోవుదము రమ్ము!

అనార్కాళి

ఎచ్చటకు?

సలీము

ఏచ్చటకో!

అనార్కాళి

ప్రభూ! నామూలమున నీకు రాజ్య నాశన మేల?

సలీము

నీవు లేకున్న ప్రాణనాశమున కొప్పుకొందునా?

అనార్కాళి

అయ్యో! (ఏడ్తురు.)

కావలి

(ప్రవేశించి) జహాపనాహ్! ఇక దయచేయుడు

సలీము

నీకు రెండు లక్షలిచ్చెదను. మమ్ము పోనిమ్ము

కావలి

అమ్మో!

సలీము

నీకేమిభయము?

కావలి

ప్రభూ! రేపు నన్ను చర్మ మొలిపించరా?

సలీము

అట్లయినచో నీవుకూడ మాతోరమ్ము!

కావలి

కాదు! ప్రభూ! కాదు.

(నిష్క్రమించును.)

సలీము

ప్రియా! రమ్ముపోదము.

అనార్కాళి

వాడొప్పుకొనడు.

సలీము

నే నొప్పించెదను గదా!

అనార్కాళి

ప్రభూ! ఈదాసికై మీరింతత్యాగము చేయనేల? నేను నశించిపోయెదను.

(ఏడ్చును)

సలీము

ప్రియా! (ఏడ్చును)

కావలి

(ప్రవేశించి) ప్రభూ! చక్రవర్తివచ్చుచున్నాడు

సలీము

ఇప్పుడా!

కావలి

చిత్తము.

సలీము

ఎప్పుడైన నిట్లువచ్చునా?

కావలి

పెద్దపెద్ద ఖయిదీ లెవరైన నున్నప్పు డిట్లే వచ్చుచుండును.

సలీము

నిజముగా వచ్చుచున్నాడా?

కావలి

నానాలుక కోయుడు!

అనార్కాళి

అయ్యో! హాతవిధి! (మూర్ఛ)

సలీము

నాకు భయములేదు. నేను లేవను.

కావలి

ప్రభూ! ఈదీనునియందు దయయుంచుడు!

సలీము

(అనార్కాళిని చూచి) అయ్యో!

కావలి

ప్రభూ! ఇంతలో మరల రావచ్చును. చక్రవర్తిగారు వెళ్లిపోయినవెంటనే మరల వత్తురుగాని ఇక్కడనే యొకరహస్యప్రదేశమున్నది అందుండి మరల రావచ్చును.

సలీము

నేను నడువలేకున్నాను. నన్ను తీసుకొనిపొమ్ము!

కావలి

క్షమింపుడు.

సలీము

(అవ్యక్తముగ) పరవాలేదు. (తెర)

రంగము ౧౦

(ప్రవేశము సలీము, సేవకుడు)

సలీము

చక్రవర్తి వెళ్లెనా?

సేవకుడు

లేదు.

సలీము

నానాల్క తడియారుచున్నది.

సేవకుడు

దాహమిత్తునా?

సలీము

వలదు. చక్రవర్తివెళ్లెనా?

సేవకుడు

జహాపనాహ్! వెళ్లలేదు. కొంచెము విశ్రమించుడు.

సలీము

నాగొంతుక యెండిపోయినది.

సేవకుడు

ప్రభూ! కొంచెము దాహము పుచ్చుకొనుడు

సలీము

ఊఁ!

(సేవకుడు మత్తుమందుకలిపి సారాయిచ్చును. సలీము త్రాగి నిద్రపోవును)

[తెర]

రంగము ౧౧

(ఇద్దరు కటికవాండ్రు ప్రవేశము)

మొదటివాడు

ఓయొయ్యాయి పెజల్లార!

'ఎక్కువోళ్లతో పెళ్లిళ్లు తక్కువోళ్లు
శేశికోరాదు సూస్తిరా శిన్నపడుసు
కుయిఁకుమనకుండ కత్తితో గొంతుకంట
కోశియేసినాము తెలిసికోండు మీరు!'

రెండవవాడు

ఓయొయ్యాయి పెజల్లార! మావోడు శెప్పిన మాట యినుకోండి.

'మేము యేమిపాపాలు శేశేమొ కాని
బాబుయిల్లాగ యెట్టాంటివాళ్లగొంతు
లేమి శేద్దుము నాయనా యిట్టకోత్తు
యెనక తీయము పాపాలకెన్ని అయిన!

మొదటివాడు

జనముల్లార! తెలిశిందా!

'మేలిపడుసుది సక్కదనాలసుక్క'
శింతశివురంటి దిల్లాగ గొంతుదాక
నులికియేశాము గొప్పయింటోళ్లతోడ
తక్కువోళ్లకు పెళ్లిళ్లు తగవు తగవు.

రెండవవాడు

నిజమైనమాటకి బాబో! ఆళ్లు ఈళ్లు ఒకెత్తు ఆళ్లు అయితేనేగాని పెళ్లిగాని తగవుకాని పెట్టుకోకూడదంటారు పెద్దోళ్లు.

"తేనె లాగుంది ఆ పసిదాని నెత్తు
రయ్యొ నా శేతులంటె యోయమ్మ! తల్లి
మా అలచ్చిమి దయ సూడు మా యిలాంటి
వోణ్ణి యేమి నిలుత్తుంది బాంది నాది?."

నా వంటోడికి పెళ్లాం బిడ్డలు నిలవరు బాబో!

మొదటివాడు

ఏడిశేవు లేవోయి. పూరుకో! ఎవడి రుత్తి యెవడు మాడుతాడోశ్. ఎవడో నొదవ

నాయాలకాని. ఒయొహ్యాయి జనముల్లార! మీకు నిజముగా పేనాల మీద ఆస అంటు వున్నదా సరి నాయమైన బతుకు బతుకుడా నాది సురకత్తి వాడిమొనది యెనకలేదు రాజాగ్గె శెల్లించి తీరు."

రెండవవాడు

ఓయబ్బ! కటిక తనమంత నీకాడె వుందిరా

సలీము

(ప్రవేశించి) ఎవరురా మీరు?

మొదటి

ఎవరో పెబువల్లే వున్నాడురా!

రెండవ

అవునురా!

మొదటి

మేము కటికోల్లిము సామీ!

సలీము

ఏమిటో కేకవేయుచున్నారు!

మొదటి

(1-వ పద్యము చదువును)

సలీము

ఎవరురా ఆచిన్నపిల్ల?

మొదటి

బానిసోల్లట బాబూ యెవల్లో! ఆల్లపిల్ల. రాజుగారికొడుకు గారిమీద కన్నేశిందిట సామీ! రాజుగారి ఆగ్గెమీద సంపేశాం సామీ!

సలీము

(రుద్ధకంఠుడై) ఆమె పేరేమిరా?

మొదటి

మాకు తెల్దు పెబో!

సలీము

హా! హా! ప్రియా! (మూర్ఛపోవును.)

మొదటి

మన కెందుకు పదరా పోదాము.

(కటికవాండ్రు నిష్క్రమింతురు.)

సలీము

(లేచి) ఈరాజపురుష వేషముతో నాకెందులకు? (ఏడ్చుచు దుస్తులు తీసివేయును.) ఇట్లగునని కలలోనైన తలంచ పోతినిగదా. (దుమ్ము కొట్టకొనును.) నాకేమి నిద్రపట్టినది. ఆపాడునిద్ర నాకెక్కడనుండి వచ్చినది? అయ్యో! నాకు మెలంకువ యిప్పుడు రావలయునా? (ఏడ్చును.) నా ప్రియురాలిబదులు నేనైన యురి కొయ్యనెక్కి యుందునే! అయ్యో? నా ప్రాణములు పోవుచున్నవి. (మూర్ఛపోవును.)

(ఇరువురు సేవకులు ప్రవేశింతురు.)

ఒకడు

ఓహో! చూచితిరా? యువరాజుగారు!

రెండవ వాడు

పోయి యంతఃపురమున చెప్పుదము పద!

సలీము

(లేచి) ఎవరుమీరు?

రెండవ వాడు

ప్రభూ!

సలీము

ఓరీ! రాత్రి మత్తుపదార్థముగలిపి మద్యమిచ్చి నది నీవు కాదు రా?

రెండవ వాడు

కాదు! కాదు.

సలీము

(వానిని పొడిచిచంపును.) (మొదటివాడు పారి పోవును.)

సలీము

ఓహో! ప్రియురాల! పోకు పోకుము. నేను గూడ వచ్చుచున్నాను! (పొడుచుకొనబోవు చు) ఇదియేమి? ఇది మృత్యుదేవత నాల్కవలె నున్నది. (అని కత్తి పారవేయును) ఇది భూమి! ఇది యాకాశము. అనార్కాళి! నీవు భూమిలో దూరితివా? ఆకాశమున కెగిరి పోయితివా? నేను పలుగుతో త్రవ్వి సాధిం చెదనని నీకు తెలియును. భూమిలో దూర లేదు. ఆకాశమున కెగిరిపోయినావు. నేను నీ వెంట నెగిరిపోయెదను. నన్ను ముద్దు పెట్టు కొమ్ము (నవ్వును) అనార్కాళి! అనార్కాళి (భజనచేయును) ఎవ్వరు నీవు నాకడ్డమువచ్చు చున్నావు? అక్బరువా! ఛీ! ఛీ! ఆకడకు పొమ్ము. నీవు నరమాంసభోక్తవు. నన్ను ముట్టు కొనకుము. ఏమి, నీవు నాకు తండ్రివా? నమ స్కరించుచున్నాను! వీడెవ్వడు? రాజామాన్ సింగా? ఎందుకురా వికారముగ నవ్వెదవు? పో! పో! నీజాతిపౌరుషము ధ్వంసము కాను. నాజోలి నీకెందుకు?

మాల్వీ

(ప్రవేశించి) ప్రభూ! నీ కీదీనావస్థ యేమి? (ఏడ్చును)

సలీము

ఎవరునీవు నన్నుచూచి యేడ్చెదవు. పో! పో! నన్నుచూచి నవ్వుము! నే నెవ్వరనో యెరుం గుదువా? నే నానందమూర్తిని. నేనును మా యనార్కాళియు తేజోరూపమగు నీయనంత పథమునం బ్రవర్తించుచున్నాము! నీకు కన బడుటలేదా?

మాల్వీ

అజీజ్‌ను రుసీని నురితీసినారు ప్రభూ! ప్రభూ! (ఏడ్చును.)

సలీము

ఉరి! ఛీ! ఉరిలేదు. ఏమియును లేదు. నేను పొడుచుకొని చచ్చినాను. నీవుకూడ చచ్చి పొమ్ము! లేదా! నిన్నుకూడ నురి తీసెదరు. అజీజ్ యెవరు? నీ వెవరు?

నీవెవ్వరవో నాకు తెలియునులే నీవు పరబ్ర హ్మవు ఇక్కడకేల వచ్చితివి. రమ్ము రమ్ము మనమిద్దర మానంద మనుభవింతము.

రాజభటులు

(ప్రవేశించి) ఇదుగో ఆమాల్వీ; పట్టుకొనుము.

మాల్వీ

ఆహా చచ్చితిని.

(రాజభటులు మాల్వీని బంధింతురు.)

మాల్వీ

న న్నెచటికి తీసికొనిపోదురు?

రాజభటులు

ఉరికొయ్యకడకు వారును నీవును వరుసగా ముగ్గురిని నిలుచుండంబెట్టి యురితీతురు. అ

క్కడ వారిర్వురికి నీవు మరల వివాహము చేయుము. సరిపోవును.

మాల్వీ

(ఓదారి) అవును. అదియే శాశ్వతమైన వివాహము పదండుపోదము.

సలీము

మీరందరును పరబ్రహ్మ నాశ్రయించెదరు. దేనికి? నిత్యానందమైన పద మభిలషించియా? పొందుడు. ఆపదమునే నందితిని. నేనుకూడ వచ్చెదను తీసికొనిపోదురా? నేనును మా అనార్కాళియు వచ్చెదము

1. రా. భ

(నిదానించిచూచి) ఓరి యువరాజు

2. రా భ

అమ్మా నీవుపోయి చక్రవర్తి గారితో చెప్పుము.

1. రా భ

[నిష్క్రమించును.]

(మాల్వీని లాగుకొనిపోదురు.)

సలీము

నేనుగూడ వచ్చెదను. నన్ను తీసికొనిపోరా? (నవ్వి) మీకర్మము నేనవ్యయానంతానంద పథమున తిరుగుచుండగా నన్నుమీరు తీసికొనిపోరా? సరే పొండు; నాసొమ్మేమిపోయినది. అనార్కాళి, రమ్ము; మనమిర్వురము చెట్టాపట్టాలు పట్టుకొని తిరుగుదము. ప్రియా! నీవెంతమోహనమూర్తివి? మోక్షలక్ష్మివి నీవేనా! రమ్ము రమ్ము. నన్ను దృఢపరిష్వంగమున దేల్చుము.

(రాజపురుషులిద్దరు ప్రవేశింతురు).

సలీము

ఎవరోయి మీరు దివ్యపురుషులా? దేనికో వచ్చిరి? నన్నును మాయనార్కాళిని దివ్యవిమానములమీద నెక్కించుకొని పోవుటకా?

1. రా. పు

ప్రభూ! మేముసేవకులము. చక్రవర్తి ఘాదుషాహా తమతండ్రిగారు తమ్ముతీసికొని రమ్మన్నారు.

సలీము

(నవ్వి) నాకు తండ్రియెవరు? ఛీ! ఛీ! పొండు; పోవద్దు పోవద్దు నావెంటరండు. మన మందరము:ను గలసి యాకాశమున దివ్యవిమానముల మీద విహరింతుము. మా యనార్కాళిని మీరు చూడలేదు కాబోలును మోక్షలక్ష్మి. ఆమెనుచూచిన మీరెల్ల ముక్తు లగుదురు. రావే! ప్రియురాల! రమ్ము! రమ్ము! నేనా మోక్షలక్ష్మిని ప్రసన్నను జేసికొనెదను. ఇదుగో జపము చేసెదను. అనార్కాళీ, అనార్కాళి, అనార్కాళి. (అనుచుండును)

1. రా. పు.

ఈయన కీపిచ్చి యెట్లు పోవును?

2. రా. పు.

పిచ్చివలననే బ్రదుకు చున్నాడు. పిచ్చిపోయెనా! ప్రాణములుకూడ పోవును.

1. రా. పు.

ఎందుచేత?

2. రా. పు.

అట్టి మహాప్రేమ కదియే ఫలితము!

1. రా. పు.

అట్లుకాదు. పిచ్చి పోయెనా, సంపూర్ణముగా అనార్కాళిని విస్మరించు నట్లే చేయవచ్చును.

2. రా. పు.

అల్లా తరము గాదు.

1. రా. పు.

అటువంటి యౌషధము లున్నవి. అవి యన్నియు చక్రవర్తి యిదివరకే తయారు చేయించి యుంచినాడు!

2. రా. పు.

అట్టి యౌషధము లున్నవా?

1. రా. పు.

ఏల లేవు?

2. రా. పు.

ప్రకృతివంచనముగా నున్నది; మనుష్యుని దుష్ప్రజ్ఞ భగవంతునియెడ నెంత యపరాధిని యగుచున్నది! ప్రభూ! క్షమింపుము.

సలీము

క్షమించితిని. పో! నీపాపములు నశించినవి. మా అనార్కాళికిగూడ నీయం దనుగ్రహము గల్గినది.

1. రా. పు.

ఈయన యిప్పుడు మనవెంట నెట్లును రాడు. ఈయన ననుసరించుచు నెచ్చట నీయన సొలసి పడిపోవునో అచ్చట నుండి తీసికొని పోదము.

2. రా. పు.

బాగున్నదిలే పద.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

సలీము

ఇదుగో! నాకు భగవంతుడు సాక్షాత్కరించుచున్నాడు! భగవతీ! నమస్కారము. ప్రియా మనోహారిణీ! భారత సామ్రాజ్యభావిచక్రవర్తినీ! ప్రాణమా! దేవీ! అనార్కాళీ! రమ్ము నాకౌగింటిలో నొదుగుము.- అదుగో! నాప్రియురాలు! నా యొద్దకు వచ్చి నన్ను జూచి నవ్వి నన్ను కౌగిలించు కొనుచున్నది. ఆహా! ఆహా! సుఖము. ఆనందము. మాధుర్యము.

కవి

(ప్రవేశించి) నీవా! తెలిసినది. నీవు యువరాజు సలీము. నీకు పిచ్చియెత్తినదికాదూ! అవును! అంత రసతన్మయతగల నీకేల పిచ్చి యెత్తదు?

సలీము

నాకేమి పిచ్చి? నీకు పిచ్చి! నేను మహానంద మనుభవించు చున్నాను. నే నవ్యయానంద స్వరూపుడను.

కవి

" అగు శరీరమ్ముపైన వృథాభిమాన
మంతరించిన దుఃఖమ్ము నగును సుఖము
సుఖము దుఃఖమ్ము నగు మనస్సునకు నంతు
లేని యానంద మనుభూతమగును యోగి."

" మునువిషాదాబ్దములచేత ముఖరితమ్మ
యైన నాహృదయాకాశ మంతశాంత
శాంతమై శరత్కాల స్వచ్ఛగగనంబు
పోలె హంసాతిరమ్యమై పొలుచుచుండె."

" ఈభవనమ్ముకు ధర్శనం బెంతవరకు
నాకు నానందదాయినైనది? వియోగ

మనుచు సంయోగ మని భేద మంతరించు
నెప్పు డద్దియశాంతిసూ హృదయమునకు.

సలీము

నీవెవ్వరవు? నిన్నెక్కడనో చూచినట్లున్నది?
ఇన్నాళ్లుగా నవ్యయానంద స్వరూపుడనునేనే
యనుకొనుచున్నాను.

కవి

ఆనాడు వచ్చి నావిషాద గీతములు వినిపించ
లేదా?

సలీము

ఓహో! అవును.
నేనెవ్వరను. స్మరణకు వచ్చుచున్నది.
సలీమును.
(నిప్వౌఱతో) కవీ! ఆనావిషాదనాటకమునకు
నాంది పాడి నేడు భరతవాక్యము పాడవచ్చి
తివా?

దేవీ! అనార్కలీ! [మూర్ఛ]

(తెర)

తన్మయత

కొంపెల్ల జనార్దనరావు గారు

గానము విపంచికనుమీటుఁ, గమలసౌర
భంబు లుద్యానసుమసౌరభములఁ గలసె.
కలితవాహినీ జలతరంగస్వనంబు
మృదుల తరులతారవముతో మేళవించె.

అంబరాంగన ప్రకృతియద్దంబులందు
నందమును జూచుకొని ప్రీతినొందుచుండె
సుందర పయోజమందిరమందుఁ దేఁటి
మధురమధుపానమున మేను మఱచి యుండె.

క్షణము క్షణమును బెంపొందు కాలచరిత
గానముజ్జ్వలతారాని కాయమందు
నిర్మలతలో సకలము గన్పింపఁ దొడగె
నిశ్చలతలో నిఖిలము విన్పింపఁదొడఁగె.

అన్ని గానంబులైక్యమై యలరసాగె
నెల్ల భావాలు లీనమై యెసఁగఁ గడఁగె
విశ్వమంతయు నవశమై వెలయుచుండె
మానసంబున కాత్మసంధాన మొదవె.